

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE
TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

Jakub Farář

Plzeň

2016

*„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „**Trestní odpovědnost právnických osob**“ zpracoval sám a výhradně za použití zdrojů a informací, které jsou citovány v poznámkách pod čarou a následně uvedeny v seznamu použitých zdrojů.“*

V Plzni dne 31. března 2016

.....

Jakub Farář

Děkuji kamarádům, jmenovitě Tomášovi F. za noční konzultace, Honzovi G. a Kubovi Š. za příjemné chvíle strávené v Národní knihovně, přítelkyni Jitě za nekonečnou podporu a hlavně mamince, prostě proto, že je to moje maminka.

Obsah

Obsah	5
Seznam použitých zkratk.....	8
1 Úvod.....	9
2 Vymezení základních pojmů	10
2.1 Právnícká osoba	10
2.1.1 Historie právníckých osob.....	10
2.1.2 Teorie právníckých osob.....	11
2.1.3 Současná úprava právníckých osob.....	13
2.2 Právní odpovědnost.....	14
2.2.1 Trestní odpovědnost.....	15
3 Vývoj trestní odpovědnosti právníckých osob.....	17
3.1 Vývoj v angloamerických zemích.....	17
3.1.1 Anglie.....	17
3.1.2 USA.....	19
3.2 Kontinentální vývoj.....	19
3.3 Vývoj v českých zemích.....	20
3.3.1 Důvody pro zavedení pravé trestní odpovědnosti právníckých osob v České republice.....	21
3.3.2 Cesta k přijetí TOPOZ.....	25
4 Trestní odpovědnost právníckých osob v ČR.....	27
4.1 Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim.....	27
4.1.1 Obecná ustanovení.....	29
4.1.1.1 Předmět a osobní působnost.....	29
4.1.1.2 Místní působnost.....	31
4.1.1.3 Časová působnost.....	34
4.1.2 Základy trestní odpovědnosti právníckých osob.....	34
4.1.2.1 Trestné činy.....	34
4.1.2.2 Trestní odpovědnost právnícké osoby.....	37
4.1.2.3 Zavinění u právnícké osoby.....	40
4.1.2.4 Pachatel, spolupachatel, účastník.....	42

4.1.2.5	Trestní odpovědnost právního nástupce.....	44
4.1.2.6	Zánik trestní odpovědnosti.....	46
4.1.2.7	Účinná lítost.....	46
4.1.2.8	Promlčení.....	47
4.1.3	Tresty a ochranná opatření.....	47
4.1.3.1	Zrušení právnické osoby.....	50
4.1.3.2	Propadnutí majetku.....	51
4.1.3.3	Peněžitý trest.....	52
4.1.3.4	Propadnutí věci.....	52
4.1.3.5	Zákaz činnosti.....	53
4.1.3.6	Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži.....	53
4.1.3.7	Zákaz přijímání dotací a subvencí.....	54
4.1.3.8	Uveřejnění rozsudku.....	54
4.1.3.9	Promlčení výkonu trestu.....	55
4.1.3.10	Zabrání věci.....	56
4.1.4	Řízení proti právnickým osobám.....	57
4.1.4.1	Vztah k řízení o správním deliktu.....	57
4.1.4.2	Místní příslušnost soudu.....	58
4.1.4.3	Vyrozumění o zahájení a skončení trestního stíhání.....	58
4.1.4.4	Společné řízení proti právnické a fyzické osobě.....	59
4.1.4.5	Zajišťovací opatření.....	59
4.1.4.6	Úkony právnické osoby.....	59
4.2	Aktuální otázky týkající se TOPOZ.....	60
4.2.1	Věcná působnost zákona.....	60
4.2.2	Přičitatelnost trestného činu právnické osobě.....	61
5	Trestní odpovědnost právnických osob v jiných zemích.....	62
5.1	Slovensko.....	62
5.2	Rakousko.....	63
5.3	Švýcarsko.....	64
5.4	Polsko.....	65
6	Závěr.....	66
	Resumé.....	68

Seznam použitých zdrojů.....	69
Příloha – statistika trestních řízení právnických osob.....	74

Seznam použitých zkratk

ABGB	rakouský všeobecný občanský zákoník, (1811), (<i>Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch</i>)
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
NOZ	zákon. č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
TOPO	trestní odpovědnost právnických osob
TOPOZ	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TČ	trestný čin
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ (tr. zák.)	zákon. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
USA	Spojené státy americké
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

1 Úvod

Téma této diplomové práce jsem si vybral z toho důvodu, že trestní odpovědnost právnických osob je u nás institutem mladým a tudíž ještě ne tisíckrát popsaným. Zároveň jsem stále ještě společníkem a jednatelem jedné právnické osoby, konkrétně společnosti s ručením omezeným, a tak mne tato problematika skutečně zajímá.

Cílem této práce bude vysvětlit celé téma trestní odpovědnosti právnických osob, od historie až po současnost a zároveň přinést pohled na zahraniční právní úpravu společně s aktuální problematikou týkající se trestní odpovědnosti právnických osob.

Práce je členěna na 4 hlavní kapitoly.

V kapitole první vymezím základní pojmy, které se budou prolínat celou diplomovou prací, konkrétně pojmy „právnická osoba“ a „trestní odpovědnost“, a které jsou pro vysvětlení další pojmů týkajících se tématu diplomové práce naprosto nezbytné.

Druhá kapitola bude jakýmsi historickým exkurzem do vývoje trestní odpovědnosti právnických osob v Anglii, USA, v kontinentální Evropě a samozřejmě také na území České republiky. Zaměřím se také na proces přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob do našeho právního řádu.

Jádrem celé práce a nejrozsáhlejší částí bude kapitola třetí, v které rozeberu zákon č. 418/2011 Sb., jeho hmotně právní i procesně právní ustanovení, všechny instituty, které obsahuje. Na závěr kapitoly se zmíním o hlavních nedostatcích tohoto zákona a informuji o jeho připravované novelizaci.

Ve čtvrté a poslední hlavní kapitole dám nahlédnout skrz tuto práci do zahraničních právních úprav, konkrétně do právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob Rakouské republiky, Slovenské republiky, Švýcarské konfederace a Polské republiky. V této části zmíním zásadní ustanovení, která jsou shodná či podobná české úpravě, a také ta ustanovení, které jsou naopak zcela odlišná od české úpravy.

V závěru samozřejmě vše shrnu a vyjádřím se také k aplikaci tohoto zákona orgány činnými v trestním řízení a ke statistikám vztahujícím se k tomuto zákonu.

2 Vymezení základních pojmů

Téma trestní odpovědnost právnických osob se skládá ze dvou základních pojmů, trestní odpovědnost a právnická osoba. Ještě před začátkem čehokoliv jiného vymezím tyto dva pojmy, jelikož je to dle mého názoru zcela nezbytné pro následné rozebrání tématu této diplomové práce.

2.1 Právnická osoba

Existují dva typy právních subjektů, jedním je osoba fyzická a druhým právě osoba právnická.

2.1.1 Historie právnických osob

Počátky institutu právnická osoba můžeme nalézt již v římském právu, tehdy však šlo o „*prvotní spontánně vzniklou potřebu přenést vlastnosti člověka na jiný útvar se zcela specifickými a vzájemně zásadně odlišnými cíli a tudíž i vzájemně odlišné právní konstrukce.*“¹

Rakouský občanský zákoník ABGB přijatý v roce 1811, který vycházel z tradic římského práva a byl platný na našem území až do roku 1950, pracoval s pojmem „dovolené osoby (osoby morální)“, *což odpovídalo postoji veřejné moci tehdejšího Rakouska k sdružením osob jako potenciálnímu nebezpečí pro státní moc.*² ABGB obsahoval politické dovolení jako základní předpoklad pro vznik právnické osoby.³

Občanský zákoník z roku 1950 se již blížil současné právní úpravě právnické osoby. Občanský zákoník z roku 1964 institut právnické osoby znal, avšak označoval ji jako organizaci.

Po různých výše zmíněných peripetiích, kdy byl institut právnické osoby označován různými způsoby a hlavně jeho definice byla odlišná od současné právní úpravy, se pojem právnická osoba definitivně usídlil v našem právním řádu velkou novelou č. 509/1991 Sb.

¹ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. C.H. Beck, 2009. s. 2

² LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 156

³ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 157

2.1.2 Teorie právnických osob

S tím, jak se vyvíjela právnická osoba, byly postupně formulovány dvě základní pojetí právnické osoby a to teorie fikce a teorie reality. Obě dvě pojetí ovlivnily zásadním způsobem postavení právnických osob v právním systému.

Podle toho prvního pojetí, teorie fikce, která byla vytvořená na konci 19. století romanistou Carlem Fridrichem von Savigny, je jedinou skutečně existující osobou v právním slova smyslu osoba fyzická. Právnická osoba je pouze fiktivní osoba *konstruovaná prostřednictvím různých podob fikce z povahy osob fyzických*⁴ (odtud teorie fikce) a vytvořená právem, která se až následně stane skutečnou osobou.⁵ *Savigny ve své teorii fiktivní subjektivity právnických osob popřel jejich reálnost a tím i jejich způsobilost vystupovat jako pachatel trestného činu.*⁶

Tato teorie je podle literatury pouze jakýmsi obecným rámcem, skupinou, která se dále dělí na další dílčí podskupiny.

Těmi nejvýznamnějšími jsou:

- a) teorie personifikace
- b) teorie fikce v užším smyslu
- c) teorie transsubstanciace.⁷

Podrobněji se těmito podskupinami nebudu ve své práci zabývat, jelikož to není podstatné pro naplnění účelu této písemné práce.

Teorie reality, resp. teorie reálné subjektivity vycházející z převládajícího pozitivistického typu myšlení, („Theorie der realen Vebandspersönlichkeit“), kterou založil Otto von Gierke (11.ledna 1841 – 10. října 1921) a která vznikla jako důsledek slabých míst teorie fikce, naopak popisuje právnické osoby jako reálné organizační útvary *formálně víceméně nezávislé na konceptu fyzických osob*⁸ právem pouze přijímané a potvrzené, *o jejichž způsobilosti projevovat svou vůli, jednat a nést trestní odpovědnost nelze mít pochybnosti.*⁹

⁴ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. C.H. Beck, 2009. s. 6

⁵ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 157

⁶ MUSIL, Jan a VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 78

⁷ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. C.H. Beck, 2009. s. 17

⁸ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. C.H. Beck, 2009. s. 6

⁹ MUSIL, Jan a VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 86

Této teorii se přibližuje § 21 odst. 1 zák. č. 89/2012 Sb. věta první, která říká, že „*stát se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu.*“, i když nejde o teorii reality v tom užším slova smyslu.

Původním důvodem teorie fikce bylo „*prolomit doktrinální stanovisko přirozenoprávního myšlení o nemožnosti existence právnické osoby vedle člověka*“, který po dvou stoletích odpadl, a právnická osoba byla ve společnosti etablována.¹⁰

Teorie reality se stejně jako teorie fikce dělila na podskupiny:

Těmi byly:

- a) teorie organické
- b) teorie (kolektivní) vůle
- c) teorie technické reality.¹¹

Předchozí dvě teorie, nazývané též klasické, položily určitý základ pro vývoj právnických osob, který je dále rozvíjen právě novodobými teoriemi.

Novodobé teorie mají bezpochyby velkou zásluhu na vývoji typologie právnických osob i jejich obecného konceptu, protože jejich součástí jsou i samovolně pod tíhou tlaku společenské praxe vznikající směry vývoje právnických osob, které se až zpětně promítají do doktrinální koncepce právnických osob.

Některé z moderních teorií právnických osob, o kterých se literatura zmiňuje, jsou:

- a) zájmová teorie
- b) teorie přičitatelnosti
- c) teorie autonomie právnických osob
- d) teorie relativity právního statusu právnických osob
- e) teorie odvozených právních způsobilostí
- f) mocenská teorie vnitřní organizace.¹²

¹⁰ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 158

¹¹ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. C.H. Beck, 2009. s.

¹² HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. C.H. Beck, 2009. s. 24, 25

2.1.3 Současná úprava právnických osob

Definici a obecnou úpravu právnické osoby najdeme v zákoně č. 89/2012 Sb. občanský zákoník a ta je dále rozvíjena v zákoně č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích.

§ 20 odst. zákona č. 89/2012 Sb.

„Právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.“

Právní osobnost právnické osoby vzniká buď zápisem do veřejného rejstříku, dnem nabytí účinnosti zákona, popř. dnem v zákoně stanoveným, nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci a trvá od vzniku právnické osoby do zániku právnické osoby.¹³

Každá z forem právnické osoby má určité základní vlastnosti. Každá z nich má specifickou organizační strukturu podle toho, co je účelem té které právnické osoby, a která je nástrojem k uskutečňování projevů vůle konkrétních fyzických osob, které jsou součástí této organizační struktury.

Právnické osoby dle zákona č. 89/2012 Sb. členíme na korporace, fundace a ústavy.

Korporace je sdružením nebo také společenstvím osob a jejím základem jsou její členové na rozdíl od fundace, jejímž základem je majetek. Pojem korporace se v českém právním řádu objevuje až spolu s přijetím zákona č. 89/2012 Sb.

V rámci korporací je také možné dát vzniknout spolku jakožto právnické osobě, která má nejméně tři členy. Kromě spolku již není v NOZ žádná z korporací upravena komplexně, což napravuje zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích, který obsahuje úpravu obchodních korporací a to konkrétně:

- a) obchodní společnosti
 - 1) veřejná obchodní společnost
 - 2) komanditní společnost
 - 3) společnost s ručením omezeným
 - 4) akciová společnost
 - 5) evropská společnost

¹³ § 118 a § 126 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

- 6) evropské hospodářské zájmové sdružení.
 - b) družstva
- 1) družstvo
- 2) evropská družstevní společnost¹⁴

Fundace je, jak už bylo řečeno výše, právnickou osobou, která je tvořena majetkem vyčleněným za určitým účelem a jejíž činnost se váže na účel, k němuž byla zřízena.¹⁵ Fundace je v českém právním řádu stejně jako korporace pojem nově zavedený a to stejným zákonem jako korporace.

Mezi fundace patří zejména:

- a) nadace
- b) nadační fondy
- c) další typy právnických osob fondového typu.

Hlavní definice ústavu tkví v určení jeho účelu, jímž je poskytování služeb hospodářsky a společensky užitečných a to trvale a dlouhodobě.¹⁶ Navíc výsledky jeho činnosti mají být „každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.“¹⁷ Co se týče jeho majetkové a osobní složky, ústav může mít stejně jako korporace a fundace majetkovou a osobní složku, ale není na nich nezbytně postaven, tj. ústav nemusí mít členskou základnu na rozdíl od korporací a jeho základním prvkem nemusí být ani žádná majetková podstata. S majetkem, který ústav vlastní, může být nakládáno dle libosti, tj. může být zvětšován i zmenšován.¹⁸

2.2 Právní odpovědnost

Jde právní vztah, který vzniká na základě porušení právní povinnosti a spočívá v následné povinnosti sankční povahy. Kromě trestní odpovědnosti, která bude rozvedena níže, rozlišujeme také odpovědnost ústavněprávní, správní,

¹⁴ § 1 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

¹⁵ § 303 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Sagit, 2012. s. s. 199

¹⁷ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku: komentář : [§ 118-418]*. C.H. Beck, 2013. s. s. 448 – 449

¹⁸ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 1571

disciplinární (veřejnoprávní) povahy a další druhy soukromoprávní odpovědnosti (za vady, za škodu, z bezdůvodného obohacení, z prodlení, atd.).¹⁹

2.2.1 Trestní odpovědnost

Trestní odpovědnost je zvláštním typem právní odpovědnosti (viz výše).

Trestní odpovědnost spočívá jednak v trestném činu spáchaném pachatelem a v povinnosti strpět sankci, kterou za takový trestný čin ukládá trestní zákoník. Tato povinnost sankční povahy za spáchaný trestný čin dopadá na pachatele, jenž má povinnost se jí podřídit a to i za cenu případného donucení.²⁰

Základní prvky trestní odpovědnosti jsou tedy jednak trestný čin, u mladistvých provinění, a trestní sankce.

Pokud bereme trestný čin jako základní prvek trestní odpovědnosti, je nasnadě uvést, co je trestným činem.

§ 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

„Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“²¹

Protiprávní čin je takový čin pachatele, který je v rozporu s právním řádem, jde tedy o jednání zakázané, resp. společensky škodlivé.²² Zde je pro upřesnění třeba uvést, že společenská škodlivost není zákonným znakem trestného činu, protože ta má význam pouze jako jedno z hledisek uplatňování zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 TZ. Avšak závěr, že nebyla shledána dostatečná škodlivost činu lze učinit pouze ve výjimečných případech, kdy ze závažných důvodů není vhodné uplatňovat trestní represí a zároveň tento čin se svou závažností ani v nejmenším neblíží těm nejméně závažným trestným činům konkrétní právní kvalifikace.²³

Trestností činu, jeho trestní protiprávností, je myšlena možnost pachatele uznat vinným a uložit mu přiměřený trest.²⁴

Rozlišujeme trestní odpovědnost:

¹⁹ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. C.H. Beck, 2009.

²⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. C.H. Beck, 2009. s. 140

²¹ § 13 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

²² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. k § 19, shodně KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. C.H. Beck, 2009. s. 186

²³ *Usnesení NS z 19. 1. 2011, sp. zn. 5 Tdo 17/2011*

²⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. C.H. Beck, 2009. s. 187

a) subjektivní, neboli odpovědnost za zavinění, podtypem obecné právní odpovědnosti subjektivní je právě trestní odpovědnost,²⁵

b) objektivní, také jinak odpovědnost bez ohledu na zavinění, která je v trestním právu dle trestního zákoníku zakázána.

a) individuální trestní odpovědnost, jejíž výlučným nositelem je fyzická osoba, která je odpovědná za své vlastní jednání,

b) kolektivní, neboli odpovědnost subjektů kolektivní povahy, typicky odpovědnost právnických osob, ale v rámci kolektivní odpovědnosti nemusejí být odpovědné jenom tyto, může jít i o jiné kolektivy, které nejsou subjekty práva. V tomto případě padá odpovědnost na celý kolektiv (subjekt) a dochází k ukládání kolektivních sankcí.

Kromě těchto druhů samozřejmě i další.²⁶

V kontinentálním právním prostředí rozlišujeme tyto koncepce odpovědnosti právnických osob:

a) pravá TOPO

Odpovědnost vyplývající přímo z trestního předpisu, ať už zákoníku nebo speciálního zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. (Dánsko, Finsko, Francie, Maďarsko, Nizozemsko, Polsko, Rakousko, Slovinsko, Česká republika, atd.). Proces rozhodování o vině a trestu právnických osob se uskutečňuje v trestním řízení.²⁷

b) nepravá TOPO

Právní řád dává možnost uložit právnické osobě trestněprávní sankci nebo sankci jí podobnou, i přesto, že trestní odpovědnost právnických osob není předmětem trestněprávní úpravy (Španělsko, Švédsko).

c) správní či jiné trestání právnických osob

Jde o takové systémy, které nejsou postaveny na trestněprávních předpisech a zároveň splňují podmínky ukládání účinných a přiměřených sankcí.²⁸ Příkladem může být správní systém trestání.

²⁵ Nález ÚS z 13. 5. 1998, sp. zn. II ÚS 36/98

²⁶ absolutní a relativní, mladistvých a dospělých pachatelů, plná a zúžená

²⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. [online].2008.

²⁸ JELÍNEK, Jiří. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou. Leges, 2013. s. 16

3 Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob prošla na evropském kontinentě i mimo něj v tom nejobecnějším pojetí dlouhým vývojem. V této kapitole se zaměřím na historii tohoto institutu ve dvou anglosaských zemích, Anglii a USA, a na kontinentální vývoj, následně i Českou republiku.

3.1 Vývoj v angloamerických zemích

3.1.1 Anglie

Angloamerická právní společnost, společnost, která je postavena na zcela jiných základech a principech, než kontinentální právní systémy. Společnost, kde vládne *common law*, je profesorem Fenykem nazývána „*kolébkou trestní odpovědnosti právnických osob*“ s tím, že v Anglii je uvedena do praxe již v 19. století a ve Spojených státech amerických na počátku 20. století,²⁹ nicméně začátek vývoje trestní odpovědnosti právnických osob samozřejmě v jiné podobě, než jak ji známe dnes, začal již pár století předtím. Na britských ostrovech docházelo k trestání právnických osob například za neudržování cest již v 17. století.

Vývoj na kontinentě a mimo něj, konkrétně v Anglii a ve Spojených státech amerických, probíhal naprosto odlišně.

Trestní odpovědnost právnických osob v Anglii zvaná *corporate criminal liability*, vychází z principu „*actus non facit reum, nisi mens sit rea*“, což znamená, že za čin není osoba právně odpovědná, pokud nemá zlý úmysl takový čin způsobit. Z tohoto principu vyplývá, že je zapotřebí naplnit dva základní prvky, a to vědomé jednání (*actus reus*, tj. *voluntary act*) porušující nějaký zákaz a zlý úmysl (*mens rea*), což je subjektivní vnitřní vztah pachatele ke svému činu, což dá se říci, odpovídá našemu pojetí zavinění.³⁰

Identifikační teorie pochází z Anglie ze začátku 20. století a na základě některých rozhodnutí soudu přirovnává právnickou osobu k lidskému tělu. Podle ní může být zlý úmysl (*mens rea*) přisouzen právnické osobě na základě zlého úmyslu fyzické osoby za právnickou osobu jednající a v tuto chvíli přichází výše

²⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část. C.H. Beck, 2009. s. 435

³⁰ ŠÁMAL, Pavel. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. C.H. Beck, 2012. s. 2, 3

zmíněné přirovnání. Jednotlivé orgány právnické osoby lze připodobnit k orgánům těla, kdy například výkonné orgány, které vystupují navenek, představují pohybové ústrojí, kdežto vedení společnosti představuje jakýsi mozek celé právnické osoby. Při použití této teorie jsou trestně odpovědné právě pouze vedoucí složky společnosti.³¹

Identifikační teorie však není tím jediným řešením, s kterým se můžeme u trestní odpovědnosti právnických osob v Anglii setkat. Další jsou tvořena především judikaturou.

U těchto teorií dochází k zásadní změně oproti identifikační teorii, není u nich vyžadováno zavinění právnické osoby (*mens rea*).

Jde především o tyto teorie, resp. koncepce trestní odpovědnosti právnických osob:

a) *Strict liability*, pro kterou není podstatné prokázat zavinění konkrétní fyzické osoby, která v konkrétním případě jednala za právnickou osobu, a to z důvodu ochrany veřejného zájmu.³²

b) *Vicarious liability*, tj. nepřímá trestní odpovědnost, jejímiž podmínkami jsou, že protiprávní jednání musí být v rámci činnosti právnické osoby, a druhou je množina osob, jejichž jednání může zapříčinit trestní odpovědnost právnické osoby, do které patří všichni zaměstnanci, jak ti na vedoucích pozicích jako u identifikační teorie, tak tzn. řadoví zaměstnanci. Nicméně do této teorie nepatří všechny delikty, např. ty proti životu a zdraví.

c) *Alter ego*, tj. přímá trestní odpovědnost, která je použitelná na rozsáhlý okruh trestných činů, avšak osobami, jejichž jednání může založit trestní odpovědnost právnické osoby, jsou pouze lidé na vedoucích pozicích.³³

Sankcemi, které lze za trestné činy právnických osob v Anglii uložit, jsou ve většině případů pouze peněžité tresty, případně nepříznivá publicita, rozpuštění

³¹ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 4

³² ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 3

³³ MUSIL, Jan . VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 80

právnícké osoby, příkaz k odškodnění, výjimečně pak zákaz činnosti nebo zabavení věci.³⁴

3.1.2 USA

Díky historii, anglické kolonizaci amerického území, jsou základy anglického a amerického právního systému stejné.

Záznamy o prvních trestních řízeních s právníckými osobami jsou datovány do poloviny 19. století a také pramenily z obrovského technického rozvoje tehdejší společnosti, kdy stále více docházelo k různým dopravním nehodám a průmyslovým haváriím, a v těchto případech už soudům jednoznačně nestačila individuální odpovědnost fyzických osob.³⁵

Podobně jako v Anglii došlo v USA k prolomení prvku zavinění (*mens rea*) a je aplikován také princip *strict liability*. Vzniká tu však také teorie odlišná od těch anglických a to konkrétně *respondent superior-doctrine*,³⁶ jejíž základem je trestný čin spáchaný zaměstnancem právnícké osoby v rámci pracovní činnosti, s tím, že zaměstnanec nezáleží na postavení zaměstnance v hierarchii právnícké osoby a zároveň nemusí být určen konkrétně. Zároveň z tohoto trestného činu musí mít právnícká osoba nějaký prospěch, popř. musí spáchat trestný čin s úmyslem prospěch získat, k čemuž ani nakonec nemusí dojít.

Také platí, že *actus reus* a *mens rea* nemusí být dány u stejné osoby, naopak je v souladu s touto teorií, pokud každý ze znaků je naplněn jinou fyzickou osobou samozřejmě v rámci právnícké osoby.

Portfolio trestných činů, za které může být v USA právnícká osoba odsouzena, je dosti široké. Nepatří sem pouze ty, které nemůže právnícká osoba z povahy věci spáchat, např. bigamie.

3.2 Kontinentální vývoj

Někdy se uvádí, že pro české trestní právo, které řadíme do kontinentálního práva, je typická zásada individuální trestní odpovědnosti. Kořeny této zásady můžeme nalézt až v římském právu konkrétně v principu „*societas delinquere non potest*.“³⁷ Ale pokud se na historický vývoj podíváme pořádně zblízka, zjistíme, že tato zásada nebyla vždy samozřejmostí, ba naopak,

³⁴ KAVĚNA, Martin. Trestní odpovědnost právníckých osob ve vybraných státech EU. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. 2007 str. 11

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. a kol. Trestní odpovědnost právníckých osob. Komentář. C.H. Beck, 2012. s. 5

³⁶ MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Codex Bohemia, 1998. s. 82

³⁷ Společnost nemůže spáchat zločin (jednat protiprávně).

sankcionování ať už měst, vesnic či cechů za vzpoury, kacířství a jiné delikty, spolků, a různých jiných společností bývalo od starověku až po středověk naprosto běžné.³⁸

V 18. století však dochází k vzestupu moci absolutistického státu a tím se také dostává do pozadí vliv různých společností, k jejichž trestnímu stíhání už na konci století nedochází vůbec.³⁹

V této době, kdy evropské kontinentální trestní právo naprosto přijalo princip individuální trestní odpovědnosti, se ve Velké Británii a následně také v USA rozvíjí myšlenka trestní odpovědnosti právnických osob.⁴⁰

Po více než stoletém vývoji evropské společnosti získávaly různé průmyslové a obchodní společnosti stále větší ekonomický a politický vliv na společenskou dění. V těchto dobách, na začátku 20. století, se dostává do diskuzí teorie reality, tak jak se o ní zmiňují již na straně výše. Navzdory tomu se až do roku 1976 neprosadila „pravá“, tzn. trestním právem upravená trestní odpovědnost do žádného z právních řádů kontinentální Evropy.

3.3 Vývoj v českých zemích

Vývoj v českých zemích probíhal stejně jako ve většině států kontinentální Evropy. I na našem území docházelo k situacím, kdy hrady, kláštery či města byly pokutovány, nebo jim propadl majetek za to, že nestíhaly loupežníky či ukrývaly ztracence. V 17. století se na řadu dalších století staly země české nedílnou součástí Rakouské monarchie a začalo docházet ke změně, resp. k odklonu od trestní odpovědnosti právnických osob.⁴¹

Po vzniku samostatného Československa byla snaha zakotvit odpovědnost právnických osob v rámci správního práva, avšak i přes návrhy právní úpravy k tomuto nikdy nedošlo.

První vlašťovkou představující zakotvení správního deliktu právnické osoby v Československu bylo nařízení č. 54/1954 Sb. o provozu na silnicích, které počítalo s možností uložit pokutu též organizacím. V roce 1992 bylo podobných předpisů, tedy těch, které obsahovaly skutkové podstaty správních deliktů

³⁸ MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 77

³⁹ MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 77

⁴⁰ MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 78

⁴¹ SOLNAŘ, Vladimír. *Z dějin českého zemského práva trestního*. Praha, 1921. Práce ze semináře českého práva na KU v Praze. s. 5-6

organizací např. v oblasti energetiky, ochrany životního prostředí, bezpečnosti práce, asi 80.⁴²

Tato problematika měla být upravena v rámci správního trestání, jehož novelu mělo připravit Ministerstvo vnitra, což se však nestalo.⁴³ K závěru, že odpovědnost právnických osob za delikventní jednání lze vyřešit v rámci správního trestání, dospěla i specializovaná komise ustavená v roce 2000 ministrem spravedlnosti.⁴⁴

O několik let později už byl českou republiku byl vyvíjen tlak také ze strany Evropské unie, jelikož Česká republika byla ve své době úplně poledním členským státem, jenž neměl ve svém právním řádu implementovány normy týkající se trestní odpovědnosti právnických osob. Závazek implementovat tyto normy vyplýval kromě několika rámcových rozhodnutí především ze dvou směrnic (Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí a Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí), z čehož vyplývá, že v případě nedodržení povinnosti implementovat tyto normy do svého právního řádu, by České republice hrozilo řízení o porušení Smlouvy o fungování Evropské unie a také uložení finanční sankce.

3.3.1 Důvody pro zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob v České republice

Co bylo těmi materiálními prameny trestní odpovědnosti právnických osob v České republice? Samozřejmě těch důvodů pro i proti této právní úpravě bylo mnoho, avšak v současné chvíli, kdy je zákon č. 418/2011 Sb. účinný již více než 4 roky, se nebudu zabývat argumenty, s kterými bojovali odpůrci zákona proti zavedení úpravy. Zmíním pouze několik důvodů, které vedly k jejímu přijetí.

Obchodní společnosti, družstva a jiné typy právnických osob byly a stále jsou často tím, skrz něž je páchána trestná činnost, je jimi tato činnost zakrývána a to z různých důvodů, ať je to proto, že jejich povaha a hlavně složité struktury to umožňují způsobem velice často těžko odhalitelným, respektive je velice těžké

⁴² MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 87

⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *K trestní odpovědnosti právnických osob*. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11

⁴⁴ MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ, Helena, FALDYNA, František. *Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda*. *Trestní právo*, 2001, č. 3, s. 15.

přijít na to, která konkrétní fyzická osoba je za toto odpovědná, což vede v některých případech i k zastavení trestního stíhání či zproštění fyzické osoby obžaloby.

Již prof. Musil v roce 1998 uvedl, že „*kriminálně politické důvody, mluvící pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob, začínají nabývat na váze.*“⁴⁵

Pokud se dokonce podaří odsoudit fyzickou osobu, bývá často sankce za trestný čin z hlediska další prevence páchaní trestné činnosti v rámci právnické osoby naprosto neúčinná. Ve chvíli, kdy je potrestána fyzická osoba, samotná právnická osoba není nijak postižena, a to ani její majetek, výkon další činnosti či její pověst.

Chybějící právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob měla nepříznivý dopad jak v oblasti mezinárodní, kdy hrozilo, že bude stále více narůstat kriminální činnost páchaná zahraničními právnickými osobami na našem území, protože absentující úprava neumožňovala uznávat a vykonávat rozhodnutí jiných členských států Evropské unie směřujících proti právnickým osobám, tak na té vnitrostátní úrovni.

V listopadu 2009 pak vláda České republiky schválila usnesením „Analýzu a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy“. Závěrem této analýzy bylo doporučení, aby za účelem splnění mezinárodních závazků České republiky obsažených v mezinárodních smlouvách byl připraven návrh zákona, který by umožnil postih právnických osob za trestné činy, přičemž sankce by měly být ukládány trestním soudem v trestním řízení, kdy přípravou návrhu takového zákona bylo pověřeno Ministerstvo spravedlnosti, do jehož působnosti tato věc spadá.⁴⁶

Podkladem, který použilo Ministerstvo spravedlnosti při vzniku zákona, byl předchozí návrh tohoto zákona původně vtělený do prvního návrhu trestního zákoníku z července roku 2004, avšak tento návrh zákona byl naprosto zásadním způsobem přepracován, především s ohledem na ostatní evropské i jiné státy, kde v posledních desítkách let stále více z nich zakotvovalo trestní odpovědnost právnických osob ve svých právních řádech.

⁴⁵ MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám.* Codex Bohemia, 1998. s. 98

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *K trestní odpovědnosti právnických osob.* Bulletin advokacie. 2011, č. 11

Trestní odpovědnost právnických osob se do právních řádů ve formě trestního zákona nikde v kontinentální Evropě neprosadila až do roku 1976, kdy se tak stalo v Nizozemsku, což byl tehdy skutečně „*průkopnický zákonodárny čin*“⁴⁷ (Vetboek van Strafrecht, čl. 51.3, Sr.). Nizozemská úprava této problematiky z roku 1976 byla omezena na jediný článek s tím, že zbytek vyřeší judikatura. Dalšími státy, které tuto úpravu přijaly, byly:

- Portugalsko v roce 1984 novelizací trestního zákoníku Código Penal Portugues,
- Švédsko v roce 1986 doplněním trestního zákoníku Brottsbalken,
- Norsko v roce 1991 také doplněním trestního zákoníku Almindelig borgerlig Straffelov,
- Island v roce 1993 doplněním Actu No. 101/1976, Art. 6 do islandského zákoníku General Penal Code,
- Francie v roce 1994 přijetím úplně nového trestního zákoníku zvaného Nouveau Code pénal,
- Finsko v roce 1995 vtělením do trestního zákoníku Rikoslaki,
- Španělsko v roce 1995 zákonem Código Penal Español,
- Dánsko v roce 1996 doplněním trestního zákoníku Straffeloven,
- Belgie v roce 1999 doplněním belgického trestního zákoníku Code penal du 8 juin 1867,
- Slovinsko v roce 1999 zákonem o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja,
- Estonsko v roce 2001 doplněním trestního zákoníku Karistusseadustik,
- Itálie v roce 2001,
- Malta v roce 2002 doplněním Criminal code of the Republic of Malta – Penal laws,
- Polsko v roce 2002 zákonem Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary,
- Maďarsko v roce 2003,
- Chorvatsko v roce 2003 zákonem o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela,

⁴⁷ MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998. s. 89

- Švýcarsko v roce 2003 doplněním trestního zákoníku Änderung des ersten Buches des Schweizerischen Strafgesetzbuches vom 13. Dezember 2002,
- Litva v roce 2003 zákonem Valstybes Žinios,
- Makedonie v roce 2004,
- Lotyšsko v roce 2005,
- Rakousko v roce 2005 zákonem Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten,
- Rumunsko v roce 2006 novelizací trestního zákoníku Codului penal al Romaniei,
- Slovensko v roce 2010 doplněním „*trestného zákona*“,⁴⁸
- Lichtenštejnsko v roce 2010 zákonem Gesetz vom 20. Oktober 2010 über die Abänderung des Strafgesetzbuches Nr. 378/2010 Liechtensteinisches Landesgesetzblatt, který doplnil trestní zákoník,
- Česká republika v roce 2011 samostatným zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.^{49 50}

Do výše zmíněného roku 1976 a i v letech pozdějších byla deliktivní odpovědnost právnických osob uplatňována hlavně v rámci správního práva.

Rozdíl evropských kontinentálních právních řádů a angloamerických právních řádů v přístupu k trestní odpovědnosti právnických osob byl dlouhodobě zakořeněný, kdy základem „kontinentálních“ právních řádů byla zásada *societas non delinquere potest*, jenž trestní odpovědnost právnických osob odmítá. Naopak angloamerické právní řády trestní odpovědnost právnických osob připouští a upravují.

Postupně však i státy kontinentální Evropy začaly svůj přístup k této problematice měnit a v současné době má mnoho z nich trestní odpovědnost právnických osob ve svých právních řádech zakotvenou (viz výše).

⁴⁸ více BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 83

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. *K trestní odpovědnosti právnických osob*. Bulletin advokacie. 2011, č. 11

⁵⁰ MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Codex Bohemia, 1998.

3.3.2 Cesta k přijetí TOPOZ

Zákonodárný proces, kterým zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim prošel, byl cestou dlouhou a strastiplnou, nicméně cestou s úspěšným koncem, tedy alespoň pro ty, kteří zákon chtěli prosadit.

Jak píše Bohuslav, ještě zhruba v polovině 90. let nebylo téma trestní odpovědnosti právnických osob v České republice nikterak diskutované, v té době se řešil spíše institut jednání za jiného.⁵¹

Už v roce 2000, tedy v době, kdy se pracovalo na rekodifikace trestního práva hmotného - trestního zákoníku, a také v souvislosti s plánovaným vstupem České republiky do Evropské unie byla ustanovena specializovaná komise, jejímiž členy byli například Musil, Prášková, Faldyna,⁵² a která měla za úkol utvořit si názor na případné zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu, resp. nutnost zavedení jako podmínku pro vstup do Evropské unie. Nakonec se komise nedokázala na všech otázkách týkajících se problematiky shodnout a především se neshodla na tom, zda je její zavedení potřebné. Zároveň podotkla, že žádný dokument mezinárodního práva nezavazuje Českou republiku k zavedení tohoto typu odpovědnosti.⁵³

Následoval rok 2001, kdy se Legislativní rada vlády vyjádřila ve smyslu pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, byl předložen návrh zákona, který byl však zamítnut hned v tom prvním čtení Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky.⁵⁴

Hlavními důvody, proč byl tento zákon zamítnut hned v prvním čtení, bylo to, že podle poslanců byla předkládaná úprava nadbytečná, právně i politicky nebezpečná, nekvalitní, příliš široká a zároveň složitá. Dalšími body, které dle poslanců v úpravě chyběly, byla např. ochrana práv třetích osob a institut promlčení.⁵⁵

⁵¹ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 85

⁵² MUSIL, Jan. PRÁŠKOVÁ, Helena. FALDYNA, František. *Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda*. *Trestní právo, 2001*, č. 3 s. 6-17.

⁵³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 17

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 17

také Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. K důvodům zamítnutí vládní osnovy. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, 2004, IV. volební období. tisk 745

a dále JANDA, Petr. *Trestní odpovědnost právnických osob*. *Právní fórum*. 2006, č. 5 s. 177

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 17

Návrh zákona tak neprošel ani prvním čtením a bylo zřejmé, že bude zapotřebí vypořádat se s celou řadou problematických otázek, které by mohly při předložení dalšího návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyplynout na povrch.⁵⁶

V roce 2004 došlo k zamítnutí osnovy trestního zákoníku a také z toho důvodu bylo rozhodnuto, že již dále nebude obsahovat trestní odpovědnost právnických osob, a tak je v roce 2009 nově přijatý zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník postaven na individuální trestní odpovědnosti stejně jako tomu bylo u jeho předchůdce z roku 1961.⁵⁷

Pokus upravit deliktní odpovědnost v rámci správního práva se v roce 2009 také neprosadil a to především z důvodů nedokonalosti tehdejší úpravy a zároveň případné nemožnosti mezinárodní spolupráce v této oblasti a tím by Česká republika nebyla schopna plnit své závazky z mezinárodních smluv. Samozřejmě těch argumentů proti bylo více, jako je například neefektivita či nedostatečná propracovanost správního řízení. V roce 2010 po volbách do Poslanecké sněmovny České republiky byla v českém právním a politickém prostředí velká poptávka po úpravě trestní odpovědnosti právnických osob, která měla být přijata v rámci „protikorupčního balíčku“.^{58 59} A tak započaly práce na přípravě nového vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, které vyústily v jeho předložení Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky v březnu roku 2011.

Samozřejmě už ve chvíli, kdy Ministerstvo spravedlnosti předložilo vládě České republiky a vláda následně Parlamentu České republiky návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, se počítalo s tím, že tento zákon není všeobsahující, tzn., že, co se týče řízení před soudem a ukládání sankcí ve věcech trestní odpovědnosti právnických osob, bychom si nevystačili pouze s ním. Tento navazuje na trestní zákoník a trestní řád, tzn., že tyto jsou k němu ve vztahu subsidiarity a použijí se tehdy, pokud zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje zvláštní úpravu a zároveň pokud to povaha věci nevyklučuje.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 18

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 19

⁵⁸ více k tomuto Právní zpravodaj. 2016, č. 100

⁵⁹ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 89

Zákon byl schválen jak Poslaneckou sněmovnou, tak Senátem a i přes následné veto tehdejšího prezidenta republiky Václava Klause⁶⁰, které má možnost prezident využít do 15 dnů, byl tento zákon nakonec po potvrzení Senátem Parlamentu České republiky definitivně přijat.⁶¹

4 Trestní odpovědnost právnických osob v ČR

4.1 Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Přijetím tohoto zákona došlo kromě jiného k zavedení dvou nových zásad do systému českého trestního práva, zásady souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby a zásady přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby, a k transformaci jedné již platné zásady, zásady individuálních trestní odpovědnosti fyzických osob.⁶²

Zásada individuální trestní odpovědnosti fyzických osob byla jakýmsi základním kamenem trestního práva u nás, což se však změnilo s příchodem tohoto zákona, který s sebou přinesl pro náš právní řád zcela novou kolektivní odpovědnost právnických osob.

Jelikož, jak uvádí Jiří Jelínek, zákon počítá s tím, že se nemusí podařit přijít na to, která konkrétní fyzická osoba jednala jménem či v zájmu právnické osoby, toto není na překážku trestní odpovědnosti právnické osoby a trestní odpovědnost fyzické osoby není závislá na trestní odpovědnosti osoby právnické a naopak, „*zásada individuálních trestní odpovědnosti fyzických osob dosud platná, se v některých případech mění na zásadu souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby, přesněji řečeno jde o zásadu souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby.*“⁶³ Toto samozřejmě platí v případech, kdy právnická osoba může být pachatelem trestného činu, jinak u trestných činů, kde může být pachatelem pouze fyzická osoba, platí stále zásada individuálních trestní odpovědnosti.

⁶⁰ více KLAUS, Václav. *Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.* [online].2011

⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou.* Leges, 2013. s. 20-21

⁶² JELÍNEK, Jiří. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob.* Bulletin advokacie. 2014, č. 9 s. 15

⁶³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy.* Leges, 2013. s. 94

Tou novou zásadou v českém trestním právu jsou *zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby*,⁶⁴ která je zcela novým prvkem, jelikož doposud při spáchání trestného činu fyzickou osobou a následné smrti této osoby, trestní odpovědnost nepřecházela na právního nástupce zesnulého a docházelo k jejímu zániku.

Jak bylo naznačeno v předcházejících kapitolách, trestní odpovědnost právnických osob prošla dlouhým vývojem a bylo o ní jednáno a debatováno nesčetněkrát. I v České republice, po vzoru některých kontinentálních evropských států, tak nakonec došlo k jejímu zhmotnění do právního řádu. Doposud mohla být trestně odpovědná pouze fyzická osoba, což se tímto zákonem mění.

Trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim v České republice upravuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 27. září 2011, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2012. Podpůrným pramenem pro tento právní institut je samozřejmě trestní zákoník, trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, tj. soud se řídí těmito obecnými zákony, pokud zákon speciální (č.418/2011 Sb.) tuto oblast neupravuje.

Tato kapitola je jádrem celé práce a bude se podrobněji věnovat platné právní úpravě. Zákon obsahuje 48 §, kdy některé z nich mají povahu hmotněprávní (§ 1 - § 27) a některé procesně právní (§ 28 - § 47), a které jsou rozděleny systematicky do 6 jednotlivých částí. § 43 až 47 byly novelizací zrušeny.

První částí jsou Obecná ustanovení, v kterých najdeme jednak předmět úpravy tohoto zákona a její vztah k zákonům jiným, jeho působnost a ustanovení o vyloučení z osobní působnosti.

Druhá část nazvaná Základy trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje ustanovení o trestných činech, za které může být právnická osoba odpovědná, definici pachatele a další právní instituty.

Část třetí se věnuje konkrétním trestům a ochrannému opatření, část čtvrtá obsahuje ustanovení o řízení proti právnickým osobám, pátá část zvláštní ustanovení a šestá část uzavírá ustanovením účinnosti tohoto zákona.

⁶⁴ § 10 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

4.1.1 Obecná ustanovení

4.1.1.1 Předmět a osobní působnost

Předmětem zákona č. 418/2011 Sb. jsou jednak „*podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a také postup v řízení proti právnickým osobám.*“⁶⁵

Co je to právnická osoba už jsem rozebral v kapitole vysvětlení základních pojmů, avšak tento obecný pojem není totožný s právnickou osobou, která může být trestně odpovědná podle tohoto zákona, jde tedy o osobní působnost zákona. Působností je myšlen okruh společenských vztahů, na které se zákon vztahuje a podmínky, za nichž se zákon uplatní.

Výjimky z obecné množiny osobní působnosti stanovuje § 6, který říká, že vyloučeny z trestní odpovědnosti podle tohoto zákona jsou:

- a) Česká republika a
- b) územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.⁶⁶

Zajímavé je, jak uvádí pan Šámal ve svém komentáři k tomuto zákonu, že literatura často upozorňuje na to, že *absolutní trestní imunita státu* může vyvolávat určité pochybnosti, jelikož stát má v zásadě dvojí postavení a to veřejnoprávní korporace, která má na starosti zabezpečení všech veřejných záležitostí, a soukromoprávní korporace, tedy jako zaměstnavatel, vlastník, provozovatel, se všemi povinnostmi, které k tomu patří. Je tedy otázkou, zda tato trestněprávní imunita státu je zasloužená a zda by i on neměl být přece jenom trestně odpovědný např. za umožnění výkonu nelegální práce, nezajištění odstranění odpadů, nepečování o zachování národní kulturní památky, neplnění opatření k ochraně lesa, atd. Ke všemu je stát odpovědný i podle předpisů soukromého a správního práva, resp. dovoluje trestání sebe samého, tak proč ne podle těch trestních?⁶⁷

Proti tomuto názoru stojí argumenty, které tvrdí, že není vhodné, resp. je neúčelné, aby stát trestal sám sebe prostřednictvím svých orgánů a například

⁶⁵ § 1 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁶⁶ § 6 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* C.H. Beck, 2012. s. 127,128

peněžité pokuty platil z vlastního, resp. veřejného rozpočtu. Sankce by zcela postrádala preventivní i odsuzující účinek.⁶⁸

Z důvodové zprávy, byť to implicitně v zákoně uvedeno není, vyplývá, že není možné trestně stíhat ani jiné státy odlišné od České republiky, jelikož to nedovoluje princip suverenity státu a stejně tak i mezinárodní organizace veřejného práva.⁶⁹

Trestně odpovědné dle tohoto zákona také nemohou být žádné organizační složky podniku, územního samosprávného celku, ani státu,⁷⁰ jelikož tyto vůbec nejsou právními osobami, respektive nemají vlastní právní subjektivitu, ani podnikatelé – fyzické osoby, které logicky také nejsou právními osobami, ale tito mohou být trestně odpovědní dle trestního zákoníku.

Co se vztahuje k územním samosprávným celkům, tj. veřejnoprávních korporací, které mohou mít vlastní majetek a hospodařit podle vlastního rozpočtu, při výkonu veřejné moci z osobní působnosti zákona týče, územními samosprávnými celky jsou zde myšleny:

- a) obce (podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích),
- b) kraje (podle zákona č. 129/2000 Sb., o krajích) a
- c) hlavní město Praha (podle zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze).⁷¹

Tyto celky jsou na rozdíl od České republiky vyloučeny pouze při výkonu veřejné moci, což je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů a zároveň subjekt, o jehož právech je rozhodováno, není v rovnoprávném postavení s orgánem vykonávajícím veřejnou moc.⁷² Územní samosprávné celky mohou veřejnou moc vykonávat buď v rámci:

- a) samostatné působnosti (výkon samosprávy),
- b) přenesené působnosti (výkon státní správy v určeném rozsahu).

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2011. k § 6

⁶⁹ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 16

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 130-136

⁷¹ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 19

⁷² Usnesení ÚS z 25. 11. 1993, sp. zn. II ÚS 75/1993

Pro potřeby uplatnění trestní odpovědnosti územních samosprávných celků bude tedy nezbytné určit, zda došlo k porušení právního předpisu při výkonu moci veřejné, či soukromé moci.

Pokud má některá z právnických osob uvedených v § 6 odstavci 1 majetkovou účast na právnické osobě, tj. podílí se touto účastí na činnostech jiných subjektů, což se stává nezřídka, není taková osoba vyloučena z trestní odpovědnosti. Většinou je tento podíl dán veřejným zájmem na zajištění „kulturních, vědeckých, zdravotnických, sportovních, energetických a jiných zájmů, také dopravní obslužnosti.“ U státu například Česká pošta, České dráhy, u územních samosprávných celků to mohou být podíly např. na dopravních podnicích, kanalizacích, divadlech, sportovních zařízeních.⁷³

Pokud nastane situace, kdy trestní zákoník vyžaduje pro naplnění skutkové podstaty trestného činu speciální subjekt, postačuje, pokud tato zvláštní vlastnost je dána u právnické osoby a fyzická osoba, která jednala za právnickou osobu, nebo v její prospěch, může být trestně odpovědná za své jednání. A to i přesto, že právnická osoba v takovém případě vůbec odpovědná není.⁷⁴

4.1.1.2 Místní působnost

Při úpravě místní působnosti v tomto zákoně byl vzat v potaz rozdíl mezi právnickou osobou, jejím vznikem, zánikem i samotnou existencí a možnostmi jejího postihu, a fyzickou osobou, a proto není místní působnost tohoto zákona upravena stejným způsobem, jako je tomu v trestním zákoníku u fyzických osob.⁷⁵

Tento druh působnosti je podobně jako trestní zákoník postaven na principech teritoriality, personality, univerzality a principu, který rozšiřuje nebo zužuje působnost zákona na základě mezinárodní smlouvy.

Podle tohoto zákona se bude posuzovat trestnost činu spáchaného na území České republiky, které je vymezeno hranicí uvedenou v Ústavním zákoně č. 312/2001 Sb., o státních hranicích a zahrnuje prostor na zemském povrchu, svislým směrem ve vzdušném prostoru i pod zemským povrchem, právnickou osobou, která:

- a) má sídlo⁷⁶ v České republice nebo

⁷³ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 140

⁷⁴ Usnesení NS z 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 91

⁷⁶ více LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 722 a násl.

b) má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku anebo

c) zde alespoň vykonává svoji činnost nebo

d) má zde alespoň svůj majetek,⁷⁷ kdy majetkem jsou myšleny jak věci movité i nemovité, tak i pohledávky a peníze na bankovním účtu.

Stejně jako u fyzických osob je za místo spáchání činu považováno místo ukončení jednání.

Na případy, kdy následek, resp. porušení či ohrožení zájmu nastalo nebo mělo nastat na jiném místě, než kde byl čin spáchán byť jen částečně (distanční delikty), a místem spáchání bylo území České republiky, nebo pokud čin byl spáchán mimo území České republiky a na jejím území došlo nebo mělo dojít k následku, se rovněž použije tento zákon.⁷⁸

U posuzování místní působnosti v případech působnosti účastnictví je dále odkazováno na § 4 odst. 3,4 trestního zákoníku. Trestní odpovědnost účastníka se jinak v zásadě odvíjí od trestní odpovědnosti pachatele hlavního trestného činu. Z tohoto ovšem existuje výjimka, kterou je právě § 4 odst. 3,4 která říká, že pokud jednal účastník na území České republiky, užije se na účastnictví zákon české republiky a není rozhodující, zda je čin v cizině trestný či nikoliv.

Kromě výše uvedeného platí, co se týče trestní odpovědnosti právnických osob, také zásada personality, a tudíž je podle tohoto zákona odpovědná také právnická osoba, která spáchala trestný čin v cizině a tato právnická osoba má sídlo v České republice. Pro uplatnění této zásady nepostačuje, aby zde právnická osoba měla pouze organizační složku nebo podnik. Jak je trefně uvádí literatura, *„uplatnění TOPOZ na jednání, kterých se dopustila osoba mající na území České republiky své sídlo, není nijak závislé na tom, zda je toto jednání v cizině trestné či nikoli, toto ustanovení tak brání do určité míry „trestní turistice“.*⁷⁹

Rozšířením působnosti TOPOZ je bezesporu zásada univerzality vtělená do § 4, kdy je tímto ustanovením chráněna Česká republika jako stát a její zvlášť důležité zájmy, nezávisle na místě činu a osobě pachatele. Působnost zákona je tedy rozšířena o trestné činy:

a) padělání a pozměnění peněz,

b) udávání padělaných a pozměněných peněz,

⁷⁷ §2 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁷⁸ §2 odst.2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁷⁹ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 51

- c) výroby a držení padělatelského náčiní,
- d) neoprávněné výroby peněz a
- e) teroristického útoku

i v případech, kdy takový trestný čin spáchala právnická osoba, která nemá sídlo v České republice.⁸⁰

Rozšířením působnosti je také ustanovení § 4 odst. 2 a to o ty činy, které spáchá právnická osoba, která nemá sídlo na území České republiky ve prospěch právnické osoby, které má sídlo na území České republiky.

Požadavky, které vycházejí z nějaké mezinárodní smlouvy jako mezinárodní nejméně dvoustranné písemné dohody sepsané ve dvou či více listinách (čl. 2 bod 1 písm. a) Vídeňské úmluvy o smluvním právu), která

- a) byla vyhlášena,
- b) k její ratifikaci dal souhlas Parlament České republiky a
- c) kterou je Česká republika vázána,⁸¹

mohou být odlišné od místní působnosti tohoto zákona, jak je vymezena v § 2 až § 4. Mezinárodní smlouvy mohou požadovat, abychom jako Česká republika uplatňovali svou jurisdikci v rozsahu užším nebo naopak širším, než jak stanoví zákon. A zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se s tímto vypořádává v § 5.⁸²

Konkrétním příkladem takové smlouvy, která jurisdikci České republiky rozšiřuje, je Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců, publikovaná pod č. 131/1978 Sb.

Příkladem smluv, které na druhou stranu jurisdikci České republiky zužuje, jsou ustanovení některých konzulárních úmluv o výlučné jurisdikci orgánů jiného státu týkající se některých trestných činů, které byly spáchány například na palubě lodi plující pod vlajkou cizího státu na území ČR jako například smlouva s Francií, která byla publikována pod č. 79/1971 Sb.

V případech rozšíření nebo zúžení jurisdikce státu se používá zásada aplikační přednosti mezinárodní smlouvy před zákonem, která vychází z čl. 10 Ústavy, jejíž podmínkou je přímá aplikovatelnost takovéto mezinárodní smlouvy, jestliže její text je legislativně technicky způsobilý k přímému použití.

⁸⁰ § 4 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁸¹ čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

⁸² ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s.121

Kompletní a oficiální seznam mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, je možné najít na webové stránce Ministerstva zahraničních věcí.⁸³

4.1.1.3 Časová působnost

Tento druh působnosti není v TOPOZ explicitně upraven, což znamená, že se pro tyto případy uplatní čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, který říká, že trestnost činu se posuzuje a trest ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl trestný čin spáchán.⁸⁴

4.1.2 Základy trestní odpovědnosti právnických osob

4.1.2.1 Trestné činy

Jde o ustanovení § 7, které upravuje věcnou působnost TOZOP, tedy okruh společenských vztahů, na které tento zákon dopadá, a stanovuje trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit.

Existují různé způsoby, jak určit trestné činy, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, podle Forejta⁸⁵ jsou také vzájemně kombinovatelné a vypadají následovně:

a) okruh trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná je stejný jako u fyzických osob (Rakousko, Maďarsko),

b) právnická osoba bude trestně odpovědná jen za některé trestné činy, za které může být trestně odpovědná fyzická osoba (Polsko, Litva, Finsko) a okruh trestných činů může být stanoven:

a. demonstrativním výčtem, například tak, že právnické osoby odpovídají za všechny trestné činy, za které odpovídají fyzické osoby, pokud to jejich povaha připouští.

b. taxativním výčtem a to buď negativním, nebo pozitivním způsobem.

c) Právnická osoba bude trestně odpovědná i za trestné činy, za které fyzická osoba být odpovědná nemůže, neboť dojde

⁸³ Seznam mezinárodních smluv. Aktuální znění. Dostupný z: <<http://www.mzv.cz>>

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 40

⁸⁵ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 62

k zakotvení nových skutkových podstat trestných činů do právního řádu.

Český zákonodárce se rozhodl pro variantu b) b., a tak v zákoně najdeme pozitivní definici taxativním výčtem trestných činů pozitivním způsobem, konkrétně přečinů, zločinů i zvláště závažných zločinů, za něž může být právnická osoba trestně odpovědná.

V současné době je velice často jak na akademické, tak na politické půdě diskutováno o tom⁸⁶, zdali není vhodnější upravit tuto část definicí negativní, která by naopak vyjadřovala, za které trestné činy právnická osoba trestně odpovědná není a užitím důkazu opaku by se došlo k tomu, za které je. Názory proti tomuto však tvrdí, že by došlo k porušení základní zásady trestního práva *nullum crimen sine lege*. Nicméně úprava má v současné době takovou podobu, která vychází především z požadavků mezinárodních smluv a předpisů EU, které jsou ještě rozšířeny o daňové delikty. Ačkoliv zákon v porovnání s návrhem z roku 2004 stanovuje pouze jakési minimum, co se trestných činů týče, od chvíle, kdy je zákon účinný, tedy od roku 2012, došlo v tomto výčtu trestných činů k několika změnám, konkrétně díky novelizacím přibyly trestné činy znásilnění, účast na pornografickém představení, navazování nedovolených kontaktů s dítětem a lichva.

Zároveň § 7 neobsahuje legální definice jednotlivých trestných činů, ale za každým trestným činem je uveden odkaz na příslušné ustanovení ve zvláštní části trestního zákoníku, které tento trestný čin upravuje a definuje, což je jasnou ukázkou vztahu mezi zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a trestního zákoníku.

Trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit, lze podle systematiky trestního zákoníku rozdělit následujícím způsobem.

Trestné činy:

- a) Proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (obchodování s lidmi, vydírání – hlava II)
- b) Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění, kuplířství – hlava III)

⁸⁶ Právní zpravodaj ze dne 24. 3. 2016, č. 100

- c) Trestné činy proti rodině a mládeži (ohrožování výchovy dítěte – hlava IV)
- d) proti majetku (podvod - hlava V)
- e) hospodářské (padělání a pozměnění peněz - hlava VI)
- f) obecně nebezpečné (nedovolené ozbrojování, pěstování omamné a psychotropní látky - hlava VII)
- g) proti životnímu prostředí (poškození a ohrožení životního prostředí i z úmyslně i z nedbalosti, poškození vodního zdroje - hlava VIII)
- h) proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci (teroristický útok - hlava IX)
- i) proti pořádku ve věcech veřejných (vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci, přijetí úplatku - hlava X)
- j) proti lidskosti, míru a válečné trestné činy (popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia - hlava XIII).⁸⁷

Při prvním pohledu na výčet trestných činů i mně vyvstala v hlavě otázka, zda vůbec může právnická osoba spáchat trestné činy sexuálního nátlaku, znásilnění apod. Nicméně pokud se na to podíváme s povědomím o § 8 tohoto zákona, který upravuje přičitatelnost jednání fyzické osoby osobě právnické, a zároveň o § 9, který mimo jiné uvádí, že právnická osoba může být trestně odpovědná za pachatelství, spolupachatelství, nepřímé pachatelství i účastenství na trestném činu a může tak být například spolupachatelem trestného činu znásilnění, dává tato konstrukce smysl.⁸⁸

Zavinění, resp. jeho formy, tak jak jsou vyžadovány jednotlivými skutkovými podstatami trestných činů v trestním zákoníku, se ve světle § 8 bude odvozovat od fyzické osoby, jež za právnickou osobu jednala. Může jít jak o zavinění úmyslné (lichva, vydírání, podvod, znásilnění, atd.), tak z nedbalosti (poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti, atd.).

⁸⁷ V závorkách jsou uvedeny demonstrativní příklady trestných činů a hlava trestního zákoníku, do které trestný čin spadá.

⁸⁸ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 26

Výčet obsahuje také trestné činy, zvláště závažné zločiny, u nichž je hranice trestu odnětí svobody stanovena na nejméně deset let, jako například obchodování s lidmi, aj.

Jiří Jelínek v literatuře uvádí, že jako nedostatek platné právní úpravy považuje nezařazení trestných činů proti životu a zdraví do výčtu trestných činů, za které může být právnická osoba odpovědná, a v tom s ním naprosto souhlasím.⁸⁹

Pokud si uvědomíme, že § 7 obsahuje také trestné činy, u kterých způsobení smrti nebo těžké újmy na zdraví je důvodem k použití vyšší trestní sazby (znásilnění, vydírání), je nezařazení trestných činů proti životu a zdraví do výčtu trestných činů v § 7 důvodem jednak toho, že nebude moci být vyšší trestní sazba použita a zároveň to vede k tomu, že právnická osoba, která například poskytuje dopravní či zdravotní služby, nebude trestně odpovědná, pokud způsobí dopravní nehodu, resp. smrt pacienta porušením svých povinností.⁹⁰

Výčet trestných činů také neobsahuje trestné činy, které na některé z § 7 navazují, např. útisk a brání rukojmí navazuje na vydírání.

4.1.2.2 Trestní odpovědnost právnické osoby

Toto je zásadní část celé problematiky trestní odpovědnosti právnických osob.

Jak již bylo napsáno, na právnickou osobu nemohou být kladeny stejné nároky, resp. nemůže být posuzována podle stejných kritérií jako osoba fyzická, a tak je otázka přičitatelnosti, tedy stanovení toho, které jednání fyzické osoby má za následek trestní odpovědnost právnické osoby, klíčovou. Těmto podmínkám trestní odpovědnosti se věnuje § 8 odst. 1 a 2 tohoto zákona. Dle modelů trestní odpovědnosti právnických osob, tak jak je zmiňuje Petr Forejt⁹¹, je model použitý českým zákonodárcem jakousi kombinací zejména přičitatelnosti, což je institut v českém právním řádu nový společně s tímto zákonem,⁹² a prvků původní trestní odpovědnosti právnických osob,⁹³ kdy má právnická osoba i určitou kontrolní a

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 66

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 66

⁹¹ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 68

⁹² § 8 odst. 1 a 2 písm. a) zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁹³ § 8 odst. 2 písm. b) zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

řídící povinnost s tím rozdílem, že od klasického modelu původní trestní odpovědnosti se zanedbání těchto povinností nevztahuje přímo na právnickou osobu, ale na její kontrolní, řídící orgány a další osoby ve vedoucím postavení, tak jak to stanovuje zákon.

Zároveň zvolený model odpovědnosti právnických osob vychází i z požadavků tak, jak je stanovují mezinárodní smlouvy a evropské předpisy, které nechávají pouze velmi malý prostor pro úpravu modelu odpovědnosti.⁹⁴

„§ 8 odst. 1

Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídící nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.“⁹⁵

Zákon ve výše citovaném ustanovení říká, že trestný čin právnické osoby musí být činem protiprávním, tj. že musí být v rozporu s právním řádem České republiky, což mimo jiné vyplývá i z čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny základní práv a svobod, které shodně tvrdí, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“. Zároveň protiprávní jednání musí být spácháno některou z fyzických osob, které jsou uvedené v § 8 odst. 1

Nyní si řekneme něco k těmto fyzickým osobám.

Povinností každé obchodní korporace je mít statutární orgán.

⁹⁴FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 69

⁹⁵ § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Členem statutárního orgánu právnické osoby může být nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická.⁹⁶

Ve veřejné obchodní společnosti jsou jím všichni společníci a v komanditní společnosti všichni komplementáři splňující určité požadavky stanovené zákonem. Statutárním orgánem akciové společnosti je představenstvo, nebo statutární ředitel, u společnosti s ručením omezeným jsou to jednatelé společnosti. Společenská smlouva však může statutární orgány upravit jinak.⁹⁷

Trestní odpovědnost právnické osoby zakládá i protiprávní jednání osoby, která v rámci právnické osoby vykonává řídicí či kontrolní činnost, což může být osoba k tomu pověřená na základě zakladatelských listin, smluv, právních předpisů, aj.

Dále jednání osoby, která vykonává rozhodující vliv na řízení právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost, což může být i osoba stojící vně právnické osoby, konkrétně například vlastník s většinovým podílem.

Další fyzickou osobou, která může svým jednáním zapříčinit trestní odpovědnost právnické osoby, je zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů a to i přesto, že není ani jednou z osob uvedených výše. Takovým člověkem může být zaměstnanec pracující na základě různých druhů písemných dohod, ať už pracovní smlouvy, či dohody o provedení práce či pracovní činnosti.

Zároveň však odst. 2 § 8 zmiňuje, že v případě zaměstnance je zapotřebí, aby spáchal trestný čin na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu právnické osoby či osob uvedených výše, což je jakási komisivní podmínka. Pokud však orgány právnické osoby a osoby uvedené v odst. 1 § 8 nedodrží určité povinnosti, popřípadě neprovedou některá zejména kontrolní opatření, která lze po nich spravedlivě požadovat, bude právnická osoba trestně odpovědná, což je zase omisivní podmínka.⁹⁸

V současné době se v návaznosti na toto ustanovení rozjíždí zajímavý druh byznysu, kdy různé společnosti nabízejí právnickým osobám tzv. compliance programy. Blíže se k tomuto vyjádřím později.

⁹⁶ *Zákon o obchodních korporacích*: komentář. C.H. Beck, 2013. s. 119

⁹⁷ § 44 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

⁹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 73, 74

K první části odst. 2 písm. b) se vztahuje také odst. 4 písm. d), které říká, že právnická osoba může být odpovědná za trestný čin i v případě, že fyzická osoba odpovědná není. Souvislost je taková, že ve chvíli, kdy zaměstnanec jedná na popud orgánu právnické osoby nebo osob uvedené v odst. 1 písm. a) až c), může o případ, kdy je oslabena volní složka zavinění fyzické osoby.⁹⁹

Stručně řečeno, trestní odpovědnost právnické osoby vzniká jednáním

- a) protiprávním
- b) některé z osob uvedených v § 8 odst. 1
- c) v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti
- d) které je právnické osobě přičitatelné dle § 8 odst. 2.¹⁰⁰

Zájem může mít majetkovou i nemajetkovou povahu (získání vlivu, ztráta zájmu policejních orgánů o vyšetřování protiprávních aktivit právnické osoby).¹⁰¹

Kromě jednání uvedených výše je v zákoně rozšířena trestní odpovědnost právnických osob o případy, kdy:

- k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby došlo ještě před vznikem právnické osoby,
- právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o její neplatnosti nebo
- právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný. To může nastat například tehdy, pokud za akciovou společnost bude jednat neplatně zvolené představenstvo.
- Jednající fyzická osoba není za trestný čin trestně odpovědná.¹⁰²

Důvodem zařazení těchto ustanovení do zákona je snaha postihnout situace, kdy by mohlo docházet k zneužívání některých právních jednání s úmyslem vyhnout se trestní odpovědnosti právnické osoby.

Jednáno může být konáním i opomenutím a je možné zavinění jak úmyslné, tak i nedbalostní.

4.1.2.3 Zavinění u právnických osob

Zavinění jako vnitřní psychický stav pachatele k trestnému činu je jedním ze základních znaků trestní odpovědnosti a jelikož u právnické osoby se není

⁹⁹ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 42

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 70

¹⁰¹ více BERAN, Karel. *Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku*. Trestněprávní revue. 2014, č. 7-8 str. 179

¹⁰² § 8 odst. 4 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

možné bavit o psychice, byla tato část problematiky trestní odpovědnosti právnických osob již při vytváření tohoto zákona považována za vysoce důležitou.

Řešením je právě § 8 odst. 2, který zavinění řeší pomocí teorie přičitatelnosti určitého jednání fyzické osoby jednající za právnickou osobu, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, právě této právnické osobě, nejde ovšem o zavinění, tak jak jej známe u fyzických osob.¹⁰³

Jde o jakousi fikci toho, že pokud nastanou určité podmínky stanovené tímto zákonem, tj. pokud právnická osoba nařídí nebo schválí jednání fyzické osoby, popř. mu nepředejte svojí kontrolní činnosti, pokud by mu předejít měla, přičítá se toto jednání fyzické osoby osobě právnické.

Trestní odpovědnost právnické osoby, jak už bylo řečeno i dříve, není závislá na odpovědnosti fyzické osoby, resp. nezávisí na tom, zda se podaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba protiprávně jednala, natožpak na tom, zda byla za své jednání odsouzena, či nikoliv, což vyjadřuje také § 9 odst. 3, který říká, že trestní odpovědnost fyzické osoby a právnické osoby se posuzují nezávisle na sobě. Příkladem může být trestní neodpovědnost fyzické osoby, ale zároveň trestní odpovědnost právnické osoby za její jednání. Nebo naopak neodpovědnost právnické osoby, protože podnikla veškeré kontrolní opatření, které po ní lze požadovat, ale zároveň odpovědnost osoby fyzické.

I bez toho, že by byla individuálně určena fyzická osoba, která jednala, musí existovat důvody, které by vedly k závěru, že skutek spáchala a bylo by proti ní zahájeno trestní stíhání, pokud by byla známa.¹⁰⁴

K tomu, aby byla právnická osoba trestně odpovědnou, bude potřeba prokázat u jednání fyzické osoby všechny znaky trestného činu vyjma subjektu, to znamená protiprávnost, objekt, objektivní stránku a subjektivní stránku. Z toho vyplývá, že nebude hrát roli, pokud nebudou splněny požadavky kladené na subjekt trestného činu jako věk a přičetnost.¹⁰⁵

Uvedu krátce něco ke znakům trestného činu.

¹⁰³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 75

¹⁰⁴ § 160 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

¹⁰⁵ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 88

Objekt je trestním právem chráněný zájem, hodnotu či vztah, jehož příkladem může být zájem na plnění daňových povinností, zájem na ochraně životního prostředí, vlastnických vztahů, atd.

Objektivní stránka je tvořena systémem obligatorních a fakultativních znaků, těmi obligatorními jsou:

- a) jednání
- b) následek
- c) příčinná souvislost mezi jednáním a následkem

Obligatorními znaky mohou být čas, místo a způsob (s)páchání trestného činu i jeho účinek.¹⁰⁶

Subjektivní stránka je znak, jehož obligatorním znakem je zavinění a jelikož právnická osoba jako taková nemá žádnou psychiku, subjektivní stránka trestného činu právnické osoby se dokazuje s ohledem na předchozí stránky pomocí zavinění fyzických osob, které za ni jednají, resp. pomocí principu přičitatelnosti jejich jednání právnické osobě.

U fyzických osob jde o vnitřní psychický stav pachatele k jeho jednání.

Protiprávností rozumíme rozpor činu pachatele s právem z pohledu celého právního řádu.¹⁰⁷

4.1.2.4 Pachatel, spolupachatel a účastník

Pojem pachatel – právnická osoba není zcela shodný s pojmem pachatel – fyzická osoba, tak jak ho upravuje trestní zákoník ve svém § 22 odst. 1. Dle něj je pachatelem ten, „*kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.*“¹⁰⁸ Z uvedené definice Šámal dovozuje, že pachatel musí vykonat, pokusit se vykonat, nebo připravit určitou činnost, která je popsána v tom kterém ustanovení trestního zákoníku, resp. jeho zvláštní části.¹⁰⁹

U právnické osoby však tato definice není dostačující a ta tak byla jako pachatel trestného činu definována jako „*taková právnická osoba, které lze*

¹⁰⁶ více KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. C.H. Beck, 2009. s. 212

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2008. k § 19

¹⁰⁸ § 22 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 319

přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeném v tomto zákoně. ¹¹⁰

Na tuto definici pak navazují ustanovení § 6, které částečně omezuje osobní působnost tohoto zákona, § 7, který vypočítává trestné činy, jejichž spácháním může právnická osoba porušit či ohrozit zájmy chráněné tímto zákonem a § 8, který stanovuje, co musí být splněno, aby jednání fyzické osoby bylo přičitatelné právnické osobě.

Ačkoliv nadpis § 9 napovídá, že by se měl kromě pachatele a spolupachatele věnovat také účastníkovi, není tomu tak a místo toho se zabývá spíše nepřímým pachatelstvím, kdy pachatelem podle tohoto zákona je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby, což se považuje za tzv. užití „živého nástroje“, který není trestně odpovědný např. pro nepřičetnost nebo nedostatek věku, omyl, nebo je odpovědný pouze částečně¹¹¹, i když v případě právnické osoby je toto označení vzhledem k její „neživosti“ nepřesné. Avšak situaci, kdy se právnická osoba dopustí nepřímého pachatelství si lze představit například tak, že právnická osoba, která je pachatelem, využije jako nástroj ke spáchání trestného činu některou právnickou osobu uvedenou v § 6, tj. Českou republiku nebo územní samosprávný celek při výkonu veřejné moci.

Za případ spolupachatelství se dle TOPOZ považuje situace, kdy je trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z toho alespoň jedna je právnickou osobou, a tehdy odpovídá každá z nich tak, jako by trestný čin spáchala sama. I přesto, že to není v zákoně výslovně uvedeno, i u právnických osob je zapotřebí prokázání společného úmyslu spolupachatelů. O společné jednání jde tehdy, pokud všichni spolupachatelé naplnili svým jednáním všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, každý z nich svým jednáním naplnil jen některý ze znaků skutkové podstaty trestného činu, jež je naplněna jen souhrnem všech jednání, nebo jednání každého z nich je alespoň článkem řetězu, přičemž jednotlivé činnosti působí současně nebo postupně ve vzájemné návaznosti a směřují k přímému vykonání trestného činu a pouze ve svém souhrnu tvoří skutkovou podstatu takového trestného činu.¹¹²

Co se již zmiňovaného účastenství týče, to je díky subsidiaritě trestního zákoníku pokryto ustanovením § 24 trestního zákoníku a právnická osoba se tak

¹¹⁰ § 9 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹¹¹ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 92

¹¹² ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. C.H. Beck, 2012. s. 267

může stejně jako osoba fyzická dopustit účastenství, tzn. organizátorství, návodu nebo pomoci při trestné činnosti jiné osoby.¹¹³

4.1.2.5 Trestní odpovědnost právního nástupce

Dle důvodové zprávy k § 10 TOPOZ bylo nezbytně nutné upravit otázku přechodu trestní odpovědnosti právnických osob na jejich právního nástupce přímo v zákoně, jinak by pro ni bylo velice snadné vyhnout se sankci.

V trestním právu tak vzniká nová zásada trestní odpovědnosti nástupce právnické osoby, která se samozřejmě neaplikuje na osobu fyzickou.

Zákon říká, že trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právního nástupce a pokud skutečně přešla trestní odpovědnost na více právních nástupců, soud přihlédne při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nástupců přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, popř. i k tomu, v jakém rozsahu ten který z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s ním byl spáchán trestný čin.¹¹⁴

Dle Jelínka je § 10 odst. 1 „nejméně jasné a srozumitelné ustanovení tohoto zákona“¹¹⁵

Právním nástupnictvím (sukcesí) se rozumí nabytí práva nebo povinnosti, které někdo pozbyl. K tomu, aby nástupce mohl vstoupit do postavení svého předchůdce, musí dojít k zániku právnické osoby a to s jedním nebo více právními nástupci, anebo musí dojít k přechodu jmění právnické osoby nebo jeho části, popř. práva na jejího právního nástupce. Důvodová zpráva navíc tvrdí, že trestně odpovědná je při přeměně právnické osoby, kdy nemusí vůbec dojít k jejímu zániku, kromě právního nástupce i původní právnická osoba.^{116 117}

Další otázku, zda trestní odpovědnost právnické osoby může přejít na osobu fyzickou, řeší Jelínek výkladem osobní působnosti TOPOZ, který dopadá

¹¹³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013, s. 83

¹¹⁴ § 10 odst. 1, 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹¹⁵ JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. Bulletin advokacie. 2015, č. 5, s. 21

¹¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2011. k § 10

¹¹⁷ shodně JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013, s. 173.

na právnické osoby, nikoliv osoby fyzické. Tudíž není možné, aby trestní odpovědnost právnické osoby přešla na osobu fyzickou.¹¹⁸

S tímto ustanovením souvisí i § 32 odst. 3 TOPOZu, které říká, že právnická osoba, vůči níž je vedeno trestní řízení, může být zrušena nebo dojít k její přeměně, popř. zaniknout pouze na základě povolení soudce, což je ustanovení aplikovatelné pouze na právnické osoby se sídlem v České republice.¹¹⁹ Tzn., že pokud bude chtít právnická osoba, proti které již bylo zahájeno trestní stíhání, provádět úkony směřující k jejímu zrušení, zániku nebo přeměně,¹²⁰ je její povinností toto neprodleně písemně oznámit státnímu zástupci a případně předsedovi senátu ještě před provedením těchto úkonů pod hrozbou jejich neplatnosti. Neplatnost však musí být navržena státním zástupcem nebo předsedou senátu.¹²¹

Důležitou je při přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce také otázka, zda k tomuto dochází jen při univerzální sukcesi, nebo také singulární sukcesi.

Univerzální sukcesí rozumíme situaci, kdy právní nástupce na základě jedné právní skutečnosti vstupuje do všech majetkových práv a povinností svého právního předchůdce.¹²²

Singulární sukcesí je myšlena situace, kdy právní nástupce vstupuje pouze do některých práv a povinností.¹²³

Jak se domnívá Šámal, zákonodárce neměl v úmyslu pokrýt ustanovením § 10 odst. 1 TOPOZ kromě případů univerzální sukcese také singulární sukcesi.¹²⁴ Dovojuje to mimo jiné z důvodové zprávy, podle které se zákonodárce nechal u tohoto ustanovení inspirovat v rakouské právní úpravě, která pokrývá pouze univerzální sukcesi.¹²⁵

¹¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. Bulletin advokacie. 2015, č. 5, s. 21

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 172

¹²⁰ § 11 – Přeměnou se pro účely tohoto zákona rozumí sloučení, splynutí nebo rozdělení právnické osoby, převod jmění na společníka, změna právní formy právnické osoby nebo přemístění sídla právnické osoby do zahraničí.

¹²¹ § 32 odst. 1, 2, 4 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹²² HENDRYCH, Dušan. *Právnický slovník*. C.H. Beck, 2009.

¹²³ HENDRYCH, Dušan. *Právnický slovník*. C.H. Beck, 2009.

¹²⁴ rovněž JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. Bulletin advokacie. 2015, č. 5, s. 21

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 174,

4.1.2.6 Zánik trestní odpovědnosti

Kromě dvou níže uvedených důvodů zániku trestní odpovědnosti právnických osob, které najdeme v zákoně, mezi ně podle Fenyka¹²⁶ patří také milost prezidenta republiky a udělení amnestie prezidenta republiky, které jsou zakotveny v Ústavě.

Trestní odpovědnost fyzické osoby může zaniknout také její smrtí, což samozřejmě u právnické osoby není možné, nicméně ekvivalentem ke smrti je u právnické osoby její zánik. Proti tomuto způsobu zániku trestní odpovědnosti však stojí § 32 TOPOZ.

Orgány činné v trestním řízení přihlíží k důvodům zániku trestní odpovědnosti z úřední povinnosti, právnická osoba tak nemá povinnost toto namítat.

4.1.2.7 Účinná lítost

Podmínkou pro zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí je dle zákona bez výjimky:

- dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání, což znamená, že se pachatel sám ze své vlastní vůle rozhodl z jakéhokoliv důvodu nepokračovat v trestné činnosti ještě před tím, než je zahájeno trestní stíhání nebo ještě než reálně hrozí.¹²⁷ Předchozí odstavec je třeba vykládat především ve světle § 8.

Dále musí být splněna alespoň jedna z následujících podmínek.

Právnická osoba:

- a) odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem,
- b) zamezila škodlivému následku nebo škodlivý následek napravila,
- c) učinila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu oznámení o trestném činu v době, kdy nebezpečí vzniklé zájmu

shodně ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 252

a JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 91

¹²⁶ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 55

¹²⁷ Usnesení NS z 19. 10. 2006, sp. zn. 15 Tdo 756/2006

chráněnému trestním zákonem mohlo být ještě odstraněno nebo mohlo být škodlivému následku trestného činu zabráněno.¹²⁸

Ještě jednou podmínkou, která však není v zákoně výslovně uvedena, je, že podmínky uvedené v § 11 odst. 1 musí splnit, resp. musí tak za právnickou osobu jednat oprávněná osoba a musí jednat jménem právnické osoby. Pokud by nebezpečí odstranil, škodlivému následku zamezil, nebo učinil oznámení „řadový zaměstnanec“, který by neměl oprávnění za ni v tomto smyslu jednat, nedojde u právnické osoby k zániku trestní odpovědnosti.¹²⁹

Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby ještě automatické nezpůsobuje zánik trestní odpovědnosti fyzické osoby a naopak.

Navíc zánik trestní odpovědnosti právnické osoby nemá vliv na uplatňování dalších nároků plynoucích ze spáchání trestného činu jako například nárok na vrácení bezdůvodného obohacení, nebo nárok na náhradu škody.

Zákon stanovuje výjimkou z obecných formulací o účinné lítosti u trestných činů přijetí úplatku, podplacení nebo nepřímého úplatkářství, pro něž možnost zániku trestní odpovědnosti účinnou lítostí neplatí.

4.1.2.8 Promlčení

U promlčení trestného činu právnické osoby se použije obdobným způsobem § 34 trestního zákoníku a to jak co se týče délky promlčecí doby, tak jejího stavení a přerušení. Pokud skutečně došlo k promlčení trestní odpovědnosti, nelze již zahájit trestní stíhání.

Ustanovení o promlčení je použitelné na všechny trestné činy právnických osob uvedených v § 7, kromě trestného činu teroristického útoku a to pouze tehdy, pokud podle mezinárodního práva zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti, k čemuž zavazuje i Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti č. 53/1974 Sb.¹³⁰

4.1.3 Tresty a ochranná opatření

Trestní sankce je jedním ze základních znaků trestní odpovědnosti společně s trestným činem.

¹²⁸ § 11 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹²⁹ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 113

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. C.H. Beck, 2012. s. 298

Stejně jako je tomu u trestních sankcí fyzických osob, jsou i zde rozlišovány dva jejich druhy, tresty a ochranná opatření, sankce tedy zastřešuje tyto dva pojmy.

Tresty jsou většinovým zástupcem mezi sankcemi, kdy TOPOZ v § 15 vypočítává celkem osm druhů trestů a jedno ochranné opatření. Některé z nich jsou totožné s tresty ukládanými fyzickým osobám a jiné jsou zase vyloženě typické pro právnické osoby. V § 16 až 23 jsou pak jednotlivé druhy trestů rozebrány podrobněji, v § 26 pak ono ochranné opatření.

Jedinou zásadou, která je upravena TOPOZ, je přizpůsobená zásada přiměřenosti trestu a ochranného opatření.

Tato zásada spočívá v tom, že při určování trestu za trestný čin, resp. jeho druhu a výměru, je třeba brát ohled na:

- povahu trestného činu,
- závažnost,
- poměrů panujících v právnické osobě,
- činnost právnické osoby před a po trestném činu,
- majetkové poměry právnické osoby,
- účinky a následky, které přinese trest pro následnou činnost právnické osoby,¹³¹

- skutečnost, zda vykonávala činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. To přesně znamená „strategický nebo obtížně nahraditelný význam“ sice důvodová zpráva nevysvětluje,¹³² ale dle Fenyka jí může být například právnická osoba podnikající v oblasti energetiky, vodního hospodářství, zemědělství, zdravotní péče, dopravy, bankovní sektor, atd.¹³³

Pokud jde o určování druhu a výměru trestní sankcí obecně, přihlédne soud i k důsledkům, které může mít uložení těchto sankcí na třetí osoby zejména osoby poškozené trestným činem a věřitele právnické osoby.

I přes to, že jde jedinou zásadu uvedenou v TOPOZ, není jedinou zásadou, která se v souvislosti s aplikací tohoto zákona použije. Dalšími jsou například

¹³¹ § 14 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹³² FRYŠTÁK, Marek a Eva ŽATECKÁ (eds.). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled* : sborník příspěvků z konference. Masarykova univerzita, 2014, s. 61

¹³³ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 66

zásada zákonnosti¹³⁴, subsidiarity trestní represe, zásada účelnosti, personality a zásada zákazu dvojího přičítání.¹³⁵

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje následující tresty a trestné opatření:

„§ 15

Odst. 1)

Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty

- a) zrušení právnické osoby,*
- b) propadnutí majetku,*
- c) peněžitý trest,*
- d) propadnutí věci*
- e) zákaz činnosti,*
- f) zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,*
- g) zákaz přijímání dotací a subvencí,*
- h) uveřejnění rozsudku.*

Odst. 2)

Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit jako ochranné opatření zabránění věci.

Odst. 3)

*Právnické osobě lze uložit tresty a ochranná opatření uvedená v odstavcích 1 a 2 samostatně nebo vedle sebe. Nelze však uložit peněžitý trest vedle propadnutí majetku a trest propadnutí věci vedle zabránění téže věci.*¹³⁶

V § 15 je uveden taxativní výčet sankcí, které mohou být za trestný čin právnických osob uloženy. Patří mezi ně jak osm trestů, tak i jedno ochranné opatření. Některé z trestů jsou totožné s tresty, které mohou být uloženy osobě fyzické, konkrétně propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti¹³⁷, a také ochranné opatření zabránění věci se vyskytuje i u fyzických osob.

Možné kombinování ukládání trestů a ochranného opatření popisuje odst. 3 § 15.

¹³⁴ více ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 497

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 234

¹³⁶ § 15 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹³⁷ § 52 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Nyní pojďme k jednotlivým trestům.

4.1.3.1 Zrušení právnické osoby

Jde o trest, který je z celého výčtu zdaleka nejzávažnějším, jelikož zrušením právnické osoby se definitivně rozhodne o její budoucnosti, resp. ji likviduje. Takto závažný dopad mohou mít v důsledku i jiné tresty jako trest zákazu činnosti, propadnutí majetku.

Pro to, aby mohl být tento trest udělen, musejí být kumulativně splněny určité podmínky:

- a) právnická osoba musí mít sídlo v České republice,
- b) činnost právnické osoby musela spočívat zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů,
- c) uložení tohoto trestu nesmí vylučovat povaha právnické osoby.¹³⁸

Tento druh trestu tak není možné uložit zahraniční právnické osobě a to ani v případě, že má v České republice organizační složku či podnik, protože tyto samy nejsou trestně odpovědné.

Zároveň může být právnická osoba zrušena pouze v případě, kdy alespoň po nějakou dobu „páchala“ trestnou činnost, nestačí tedy pouze jednorázové „spáchání“, což bude tehdy, pokud byla například součástí nějaké zločinecké organizace. Spadat pod toto ustanovení bude určitě i recidiva.¹³⁹

Aby mohla být zrušena banka, pojišťovna, zajišťovna, penzijní fond, investiční společnost a další právnické osoby, nad kterými Česká národní banka vykonává dohled,¹⁴⁰ musí se nejprve Česká národní banka vyjádřit k jejímu případnému zrušení, zejména co se týče přiměřenosti případného trestu a také dopadu na finanční stabilitu trhu, a až po přihlédnutí k tomuto vyjádření může soud rozhodnout.

To stejné platí i pro komoditní burzu, v jejímž případě je třeba vyjádření příslušného orgánu státní správy,¹⁴¹ který uděluje povolení k provozování burzy.

Jakmile je právnická osoba pravomocným rozhodnutím soudu zrušena, vstupuje do likvidace¹⁴² ke dni právní moci rozsudku a je jmenován likvidátor.¹⁴³

¹³⁸ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 127

¹³⁹ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 143

¹⁴⁰ § 44 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance

¹⁴¹ Ministerstva zemědělství, nebo Ministerstva průmyslu a obchodu

V průběhu likvidace může být pro uspokojení pohledávek věřitelů použit majetek právnické osoby, pokud to není vyloučeno jeho povahou, což byl například majetek získaný trestnou činností, nebo jako odměna za ni, nebo nelegálně držené zbraně.

4.1.3.2 Propadnutí majetku

Trest propadnutí majetku je dalším trestem, stejně jako zrušení právnické osoby, který může právnickou osobu zlikvidovat.

Zákonodárce začlenil do zákona dvě základní podmínky, u kterých stačí, aby byly splněny alternativně, pro to, aby mohl být trest propadnutí majetku uložen. Těmito podmínkami jsou:

- a) pokud právnická osoba spáchala zvlášť závažný zločin,¹⁴⁴ kterým pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch (takovým majetkovým prospěchem může být nejenom přírůstek majetku, ale také skutečnost, že nedošlo k úbytku, ke kterému by jinak došlo,¹⁴⁵
- b) trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje.¹⁴⁶

Trest propadnutí majetku může postihnout buď část, nebo celý majetek právnické osoby.

Z celého ustanovení § 17 samozřejmě vyplývá, že takovýto trest není možné uložit právnické osobě, která žádný vlastní majetek nemá. Tento druh trestu se také vylučuje s peněžitým trestem, neboť smysl obou trestů je stejný.

V případě, že dojde k uložení tohoto trestu, propadnutý majetek se stává majetkem státu. Po pěti letech od právní moci rozsudku, kterým byl tento trest uložen, se podle § 27 TOPOZ a § 24 písm. b) TOPOZ na pachatele hledí, jako by nebyl nikdy odsouzen.¹⁴⁷

V určitých případech, kdy jde o trestný čin banky či dalších finančních institucí, které vykonávají svou činnost na území České republiky, může soud

¹⁴² více LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 892 a násl.

¹⁴³ § 38 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁴⁴ úmyslný trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby nejméně deset let dle § 14 odst. 3 trestního zákoníku.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 132

¹⁴⁶ § 17 odst. 1,2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 132

uložit tento trest opět až po vyjádření České národní banky, ke kterému musí přihlédnout.

4.1.3.3. Peněžítý trest

Peněžítý trest stejně jako propadnutí majetku postihuje majetek právnické osoby. „*Jde o plnění výlučně v penězích, které je právnická osoba povinna zaplatit státu ve stanovené částce bez nároku na jakýkoli ekvivalent.*“¹⁴⁸

Tento trestný čin je vhodný zejména k uložení za hospodářské trestné činy, trestné činy proti majetku a proti pořádku ve veřejných věcech.

Soud má možnost uložit peněžítý trest za úmyslný i nedbalostí trestný čin s omezením, že jeho uložení nesmí být na újmu práv poškozeného. Jde tedy o dost široce použitelný druh trestu.

Z výše uvedeného tak logicky vyplývá, že by mělo jít o nejčastěji ukládaný trest pro právnické osoby.

V konkrétních případech budou výměry peněžitých trestů počítány dle denních sazeb, které činí nejméně 1000 Kč a nejvíce 2 000 000 Kč. O tom, jak vysoká bude denní sazba a kolik denních sazeb bude právnické osobě uloženo, rozhodne soud s tím, že zohlední majetkové poměry té které právnické osoby a také povahu a závažnost trestného činu.

Jelikož tento zákon neupravuje minimální a maximální počet denních sazeb, využije se subsidiarity trestního zákoníku, který v § 68 odst. 1 stanovuje počet sazeb na nejméně 20 a nejvíce 730.¹⁴⁹

4.1.3.4 Propadnutí věci

Samotnou podstatou tohoto trestu je odnětí vlastnického práva, kdy toto právo přechází na stát.

Tento druh trestu může být uložen za stejných podmínek jako u fyzických osob. Jeho účelem je propadnutí věcí¹⁵⁰ použitých nebo určených k trestné činnosti a výnosů z této trestné činnosti.

Pokud dojde byť jen k částečnému poškození, resp. znehodnocení věci, může soud rozhodnout o propadnutí náhradní hodnoty za znehodnocenou věc.

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 367

¹⁴⁹ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 77

¹⁵⁰ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 1728 a násl.

4.1.3.5 Zákaz činnosti

Účelem tohoto trestu je především zabránit právnické osobě v páčání další trestné činnosti, má tedy také preventivní význam. Činnosti právnických osob, které jsou tímto ustanovením postiženy, jsou ty, ke kterým je zapotřebí získání zvláštního povolení, nebo jejich výkon upravuje zvláštní předpis, např. živnosti, bankovní licence. Zároveň platí, že musí jít o činnost, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.

Délka trestu zákazu činnosti může být od jednoho roku až po dvacet let.

Částečnou výjimkou z tohoto ustanovení je činnost politických stran a hnutí, občanských sdružení a odborových organizací, a to díky jejich ústavněprávnímu zakotvení a tím pádem výkonu ústavně zaručených práv. To však neznamená, že by některá z těchto právnických osob nemohla být potrestána zákazem její vedlejší činnosti.¹⁵¹

Stejně jako u trestů propadnutí majetku, peněžitého trestu a propadnutí věci platí u zákazu činnosti obdobně § 17 odst. 4 TOPOZ.

4.1.3.6 Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži

Podle Púry¹⁵² jde o speciální typ zákazu činnosti právnické osoby, k jehož spáchání došlo v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek¹⁵³ nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, v koncesovaném řízení¹⁵⁴ nebo ve veřejné soutěži. Tento druh trestu je nový teprve od přijetí TOPOZ a není možné ho uložit fyzickým osobám. Doba, na kterou může být tento trest uložen, je stanovena na jeden až dvacet let stejně jako zákaz činnosti.

Jeho podstata spočívá v tom, že se právnické osobě, která je trestně odpovědná, zakazuje po dobu jednoho až dvaceti let v soudem stanoveném rozsahu:

- a) uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek,
- b) účastnit se zadávacího řízení o veřejných zakázkách,
- c) účastnit se koncesního řízení nebo

¹⁵¹ FOREJT, Petr. HABARTA, Petr. TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Linde, 2012. s. 192

¹⁵² ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 421

¹⁵³ JURČÍK, Radek. *Zákon o veřejných zakázkách: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 107 a násl.

¹⁵⁴ § 50 a násl. zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

d) veřejné soutěže podle jiných právních předpisů.¹⁵⁵

Tento trest může být uložen jako samostatný za podmínky, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu uložení jiného trestu není zapotřebí.

4.1.3.7 Zákaz přijímání dotací a subvencí

Tento druh trestu je v zákoně upraven obdobným způsobem jako zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži. Stejně jako u něj jde o zvláštní druh trestu zákazu činnosti a může tak být uložen pouze právnické osobě a to na dobu jednoho až dvaceti let v případě, že se právnická osoba dopustila trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci¹⁵⁶, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory.¹⁵⁷

Tento druh trestu tkví v zákazu ucházet se v soudem stanoveném rozsahu na stanovenou dobu o veškeré dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvky nebo jakékoliv jiné veřejné podpory podle jiných právních předpisů, jakož i tyto přijímat.¹⁵⁸

4.1.3.8 Uveřejnění rozsudku

Jde o dalších z nových typů trestu v českém trestním právu, který může být uložen pouze právnické osobě.

Podle důvodové zprávy jde o uveřejnění odsuzujícího rozsudku, s kterým je zapotřebí seznámit veřejnost vzhledem k povaze trestného činu především z důvodu bezpečnosti majetku nebo osob, právnickou osobou na její vlastní náklady ve veřejných sdělovacích prostředcích¹⁵⁹ ve lhůtě a v rozsahu stanoveném soudem a s uvedením údajů obchodní firmy¹⁶⁰ nebo názvu právnické osoby a jejího sídla. Příkladem takového trestného činu může být trestný čin poškození vodního zdroje (§ 294a), poškození lesa (§ 295), trestný čin nedovolené výroby a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 tr. zák.), atd.

¹⁵⁵ § 21 odst. 3 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁵⁶ Subvence je účelově poskytnutý finanční prostředek z veřejných prostředků.

¹⁵⁷ § 22 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁵⁸ § 22 odst. 3 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁵⁹ rozhlas, televize, tisk, obchodní věstník

¹⁶⁰ více LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. C.H. Beck, 2014. s. 1615

Zároveň je zapotřebí, aby údaje umožňující identifikaci fyzických i právnických osob odlišných od odsouzené právnické osoby, uvedené ve výroku a v odůvodnění rozsudku byly anonymizovány.

Jestliže právnická osoba neuveřejní odsuzující rozsudek způsobem v rozsudku uvedeným, rozhodne předseda senátu o uložení pořádkové pokuty až do výše 500 000 Kč, kterou je možné uložit i opakovaně, dokud právnická osoba svou povinnost nesplní.¹⁶¹

4.1.3.9 Promlčení výkonu trestu

Pokud mluvíme o promlčení obecně, pak jde o zánik vymahatelnosti práva, resp. vykonatelnosti. Tento právní institut se používá napříč právními odvětvími, ať už v právu občanském, obchodní, nebo právě trestním.

Je třeba uvědomit si zásadní rozdíl mezi promlčení trestní odpovědnosti a okolnostmi, které k němu vedou, neboť k promlčení může dojít pouze do doby, než dojde k uložení sankce a jímž zaniká trestní odpovědnost. Promlčení výkonu trestu, resp. jeho okolnosti, mohou nastat až po právní moci rozhodnutí, jímž byla uložena sankce, a mají za následek, že již není možné pravomocně uloženou sankci vykonat.¹⁶²

Jde o vyjádření požadavku na včasný výkon uloženého trestu, neboť ani u právnické osoby nedává smysl trvat na vykonání trestu po uplynutí určité doby.¹⁶³

Počátek promlčecí doby začíná běžet vždy okamžikem nabytí právní moci.

V § 24 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob najdeme čtyři délky promlčecí doby od pěti do třiceti let odstupňované podle „závažnosti“ uložených trestů.

Délka promlčecí doby činí

„a) třicet let, jde-li o odsouzení k peněžitému trestu uloženému v nejméně 560 denních sazbách, nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň 15 let,

b) dvacet let, jde-li o odsouzení k peněžitému trestu uloženému v nejméně 380 denních sazbách, nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň 10 let,

¹⁶¹ § 41 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁶² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Leges, 2010. s. 437

¹⁶³ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 87

c) deset let, jde-li o odsouzení k peněžitému trestu uloženému v nejméně 200 denních sazbách, nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň 5 let,
d) pět let při odsouzení k jinému trestu. “¹⁶⁴

Pokud došlo od právní moci rozsudku k uběhnutí doby uvedené v § 24, hledí se na právnickou osobu, jako by nebyla odsouzena.¹⁶⁵ tzn., že nebude možné dohledat zápis o této skutečnosti v rejstříku trestů právnických osob.

Pokud to není z povahy věci vyloučeno, použije se subsidiárně i u promlčení trestní zákoník konkrétně § 94, který upravuje kromě počátku promlčecí doby i její přerušování a účinky jejího přerušování.

Kromě promlčení patří mezi důvody zániku výkonu trestu také udělení milosti a amnestie prezidenta republiky.

Vyloučen z promlčení je trestný čin teroristického útoku (§ 311 TZ.), v případě, že byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.¹⁶⁶

4.1.3.10 Zabrání věci

Ochranná opatření patří spolu s tresty pod nadřazený pojem sankce. Na rozdíl od trestu je však cílem ochranných opatření především ochrana společnosti a individuální prevence a oproti trestům neobsahují morální odsouzení pachatele. Na rozdíl od trestů se výkon ochranných opatření nepromlčuje a nepodléhá milosti prezidenta republiky.

Podstatou ochranného opatření zabránění věci je odejmutí vlastnického práva nebo práva obdobného k věci, která je ve vztahu ke spáchanému trestnému činu. Jde o věc nebezpečnou (výbušniny, jedy, zbraně či střelivo) nebo věc takovou, která sloužila k páčání trestné činnosti (padělatelské náčiní, peníze určené k financování terorismu), nebo jsou jí zabráněny výnosy z trestné činnosti, resp. tedy o věc, které bylo užito ke spáchaní trestného činu, která k němu byla určena, nebo kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo kterou pachatel nabyl za věc, kterou získal trestným činem nebo jako odměnu za něj,

¹⁶⁴ § 24 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁶⁵ právní fikce neodsouzení, § 27 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁶⁶ § 25 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

pokud její hodnota není zanedbatelná. Cílem zabránění věci je odstranit prostředky, které sloužily k páchání či podpoře trestné činnosti.¹⁶⁷

Případně může dojít i zabránění náhradní hodnoty nebo spisů a zařízení, nebo lze namísto toho nařídit pozměnění věci, nebo odstranění určitého zařízení, označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí.¹⁶⁸

Zabraná věc přechází do majetku státu.

V roce 2015 došlo k novelizaci tohoto ustanovení, kdy v původní verzi šlo o zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, z čehož odpadla právě jiná majetková hodnota.

4.1.4 Řízení proti právnickým osobám

V trestním řízení proti právnickým osobám platí zásada subsidiarity trestního řádu stejně jako v právu hmotném subsidiarita trestního zákoníku, tj. pokud úprava není obsažena přímo v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, použije se úprava z trestního řádu, pokud to nevyklučuje povaha věci. Jedním z takových příkladů může být institut podmíněného zastavení trestního stíhání právnické osoby podle § 307 TŘ, který sice v TOPOZ upravený není, ale pokud budou splněny jeho podmínky, kdy doznání bude naplněno tím, že fyzická osoba, která jménem osoby právnické spáchala trestný čin, učiní doznání a souhlas s podmíněným zastavením musí vyjádřit osoba oprávněná v řízení za právnickou osobu jednat.¹⁶⁹

Jak potvrzuje Jelínek, i právnická osoba má právo na spravedlivý proces¹⁷⁰ a platí pro ni i další zásady jako zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, zásada oficiality, zásada materiální pravdy, presumpce nevin, zásada veřejnosti, atd.¹⁷¹

Procesní část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je rozdělena mezi § 28 až 41. Některé instituty a ustanovení byly již rozebrány v rámci předchozích kapitol, pojďme se teď krátce podívat na některé další z této části.

4.1.4.1 Vztah k řízení o správním deliktu

Ve vztahu trestního řízení a řízení o správním deliktu mohou nastat dvě základní překážky řízení:

¹⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 456, 457

¹⁶⁸ § 26 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁶⁹ Usnesení NS ze 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014

¹⁷⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 175

¹⁷¹ § 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

- a) překážka litispendence, která brání zahájení řízení o správním deliktu, pokud bylo již zahájeno trestní stíhání. Jde o překážku, která vyplývá z procesního aspektu principu ne bis in idem.^{172 173}
- b) překážka věci rozhodnuté zase brání tomu, aby bylo zahájeno trestní stíhání, popř. musí být zastaveno, pokud už běží, v případě, že právnická osoba již byla za tentýž skutek pravomocně odsouzena v řízení o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.¹⁷⁴

4.1.4.2 Místní příslušnost soudu

Místně příslušným v řízení o trestní odpovědnosti právnických osob bude soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Pokud nelze takové místo zjistit, popř. pokud byl čin spáchán v cizině, koná se řízení u soudu, v jehož obvodu má právnická osoba sídlo, nebo zahraniční osoba podnik či organizační složku.

Pokud se nedá zjistit ani jedno z těchto míst, koná se řízení u soudu, v jehož obvodu vyšel čin najevo.¹⁷⁵

Věcná působnost, tj. který z hierarchie soudů bude rozhodovat, v těchto případech okresní nebo krajský soud, se bude řídit ustanovením § 17 trestního řádu. Určuje se podle dolní hranice sazby trestu odnětí svobody, který je pro krajský soud stanovena na nejméně pět let. Výjimkou z toho jsou činy taxativně vymezené a činy spáchané určitým způsobem, u nichž sazba trestu odnětí svobody může být i nižší než pět let.¹⁷⁶

4.1.4.3 Vyrozumění o zahájení a skončení trestního stíhání

Orgán činný v trestním řízení, který řízení zahájil, vyrozumím o zahájení trestního stíhání příslušný orgán nebo osobu, které vedou obchodní či jiný rejstřík, registr, evidenci¹⁷⁷, nebo orgán udělující licenci (ČNB, ČTÚ, ministerstvo školství – soukromým VŠ, ministerstvo financí – povolení k provozování loterií a podobných her) nebo vykonávající dozor (ČNB, ministerstvo školství – kontrola VŠ) nad touto právnickou osobou. Vyrozumí je nejenom o zahájení trestního

¹⁷² PRÁŠKOVÁ, Helena. *Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby*. Trestněprávní revue. 2012, č. 6, s. 131

¹⁷³ Pokud se jedná v obou případech o totožnost skutku.

¹⁷⁴ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 98,99

¹⁷⁵ § 29 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁷⁶ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 100

¹⁷⁷ např. registr církví a náboženských společností vedený Ministerstvem kultury ČR, seznam politických stran a hnutí vedený Ministerstvem vnitra ČR, rejstřík škol a školských zařízení vedený Ministerstvem školství, atd.

stíhání, ale také o pravomocném skončení věci a případně o skončení vykonávacího řízení, je-li to třeba.¹⁷⁸

4.1.4.4 Společné řízení proti právnické a fyzické osobě

Obecná zásada, že trestní věci, které spolu souvisejí, mají být projednávány společně, se vztahuje i na řízení o TOPO.¹⁷⁹

Pokud tomu tedy nebrání důležité důvody a trestné činy spolu souvisejí, povede se společné řízení proti fyzické i právnické osobě, avšak trestní odpovědnost obou subjektů se posuzuje samostatně. Děje se tak z důvodu procesní ekonomie a rychlosti celého řízení.

Jestliže mají být úkony prováděny proti oběma osobám ve společném řízení, provádí se zpravidla nejprve proti fyzické osobě.¹⁸⁰

4.1.4.5 Zajišťovací opatření

Pro účely úspěšného provedení trestního řízení, pokud existuje důvodná obava, že právnická osoba bude pokračovat v trestné činnosti, pro kterou je stíhána, může soudce na návrh státního zástupce v přípravném řízení a předseda senátu v řízení před soudem právnické osobě uložit:

- a) dočasné pozastavení výkonu jednoho nebo více předmětů činnosti,
- b) omezení nakládání s jejím majetkem.¹⁸¹

Samozřejmostí při ukládání zajišťovacího opatření je přihlídnutí k jeho možným důsledkům pro právnickou osobu, i v případě právnických osob tak musí být dodrženy zásady přiměřenosti a zdrženlivosti.¹⁸²

Pokud již nebude zajišťovacího opatření zapotřebí, nebo ne v takovém rozsahu, státní zástupce, popř. předseda senátu ho buď zruší, nebo omezí.¹⁸³

4.1.4.6 Úkony právnické osoby

Úkony, které může právnická osoba provádět v trestním řízení, jsou ty, kterými právnická osoba vykonává svoje právo vyjadřovat se ke všem

¹⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. C.H. Beck, 2012. s. 505, 506, 507

¹⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. Leges, 2013. s. 192

¹⁸⁰ např. výslech

¹⁸¹ Zejména pokud existuje důvodná obava, že výkon trestu (peněžitá pokuta) bude zmařen.

¹⁸² FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 116

¹⁸³ § 33 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

skutečností, které se jí kladou za vinu, k důkazům, návrhům, žádostem, opravným prostředkům, atd.¹⁸⁴

Oprávněn tyto úkony činit je ten, kdo za ni může jednat před soudem dle OSŘ a tím je statutární orgán nebo jeho člen, zaměstnanec, který byl statutárním orgánem pověřen, případně vedoucí odštěpného závodu či prokurista, nestanoví-li zákon jinak.¹⁸⁵

Za právnickou osobu může v řízení jednat pouze jedna osoba, ať už statutární orgán, jeho člen, nebo zmocněnec, který se prokazuje plnou mocí.

Zároveň platí, že osoba jednající v řízení za právnickou osobu nesmí být obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci.¹⁸⁶

Osoba, která v trestním řízení jedná za právnickou osobu, bývá k jednotlivým úkonům trestního řízení předvolávána. Jakmile nastane situace, že se tato osoba bez omluvy nedostaví, může být stejně jako fyzická osoba předvedena a může jí být také uložena pořádková pokuta, pokud by narušovala průběh trestního řízení.¹⁸⁷

4.2 Aktuální otázky týkající se TOPOZ

Zákon již od svého vzniku obsahuje několik problematických oblastí, čemuž nepomohla ani velice krátká legisvakanní lhůta. K některým jsem již vyjádřil v předchozím textu, k těm ostatním nyní.

4.2.1 Věcná působnost zákona

Od začátku vytváření TOPOZ panovaly nejednotné názory na to, zda má být množina trestných činů stanovena taxativním pozitivním či negativním výčtem. Nakonec zvítězil pozitivní výčet.

Velice diskutovaným ustanovením TOPOZ je právě § 7. Ve výčtu těchto 83 trestných činů překvapivě chybí některé trestné činy jako například porušení povinností při správě cizího majetku úmyslně i z nedbalosti, poškozování spotřebitele a trestné činu proti životu a zdraví, jejichž skutkovou podstatu by

¹⁸⁴ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 101

¹⁸⁵ více DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. C.H. Beck, 2009. s. 118 a násl.

¹⁸⁶ § 34, odst. 2,3,4 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁸⁷ § 36 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

naplňovalo případné jednání právnických osob jako jsou nemocnice nebo dopravní společnosti.¹⁸⁸

Nicméně soudě dle novelizace, která rozšířila okruh trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, a dle zahraničních trendů, směřuje naše právní úprava také k výčtu negativnímu.

Toto potvrzuje i vládní návrh novely zákon č. 418/2011 Sb., který byl 23. 3. 2016 schválen Poslaneckou sněmovnou, a jehož zásadní změnou, kterou přináší, je právě negativní stanovení okruhu trestných činů, kdy by právnická osoba měla být trestně odpovědná za všechny trestné činy, které upravuje trestní zákoník, kromě činů taxativně upravených v TOPOZ. Těmito činy jsou například zabití, rvačka, vlastizrada, vzpoura vězňů¹⁸⁹ a v rámci pozměňovacích návrhů v Poslanecké sněmovně přibyl do negativního výčtu trestných činů také trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže zmíněný výše.

Kromě tohoto návrh dále rozšiřuje soubor trestných činů, u nichž je vyloučena účinná lítost a také těch, u nichž je vyloučen zákon trestní odpovědnosti a promlčení výkonu trestu.

4.2.2 Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

Podle v současné době účinné právní úpravy nemá právnická osoba žádnou možnost jak se zprostit odpovědnosti za jednání osoby ve vedoucím postavení v rámci společnosti. Asi ve všech velkých společnostech jsou nastaveny určité systémy kontroly všech zaměstnanců, těch na vedoucích pozicích nevyjímaje. Ačkoliv by tato právnická osoba udělala vše, co udělat mohla (pravidelně je školí, má přijaté interní předpisy, jejich činnost je kontrolována), aby předešla trestné činnosti osob na vedoucích pozicích, nemůže zaručeně předejít tomu, aby taková osoba excesivně spáchala trestný čin, za který bude trestně odpovědná i právnická osoba.

Jednou z možností, jak může jít právnická osoba alespoň naproti své trestní neodpovědnosti, pokud jde o jednání svých řadových zaměstnanců, jsou „*compliance programy*“¹⁹⁰, což je jakýsi systém opatření pro předcházení trestní

¹⁸⁸ BOHUSLAV, Lukáš. *Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob - I.* [online]. Právní prostor. 2016.

¹⁸⁹ více Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, sněmovní tisk 304/0

¹⁹⁰ více BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob.* Aleš Čeněk, 2014. s. 174

odpovědnosti.¹⁹¹ Avšak ani jejich zavedení a dodržování nezaručuje, že právnická osoba skutečně nebude trestně odpovědná.

Další zásadní změnou, kterou přináší výše zmíněný návrh novely TOPOZ, je zúžení trestní odpovědnost podle § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPOZ a to pouze na trestné činy spáchané osobami ve vedoucím postavení, takže by již právnická osoba nemohla být trestně odpovědná za jednání svých „řadových zaměstnanců“.

Zároveň by přicházelo v úvahu případné vyvinění právnické osoby i v případech, kdy skutečně jednala osoba ve vedoucím postavení, pokud právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které lze po ní spravedlivě požadovat. Doposud se u těchto osob ve vztahu k právnické osobě jednalo o objektivní odpovědnost.

Nehledě na návrh novely, ani k tomuto problematickému ustanovení zatím neexistuje judikatura, jako ostatně k celému zákonu, takže mnohé otázky jsou stále nezodpovězené. Přinejmenším částečně by to mohla vyřešit právě novelizace.

Zároveň, stejně jako Bohuslav,¹⁹² věřím tomu, že by tato úprava vedla k rovnosti podmínek podnikání právnických osob, kdy doposud některé jsou nuceny vynakládat prostředky, aby předešly své případné trestné odpovědnosti.

V neposlední řadě je problematickým ustanovením určitě i § 10 odst. 1 TOPOZ, o kterém jsem se zmiňoval v jádru této práce.

5 Trestní odpovědnost právnických osob v jiných zemích

5.1 Slovensko

Na Slovensku byla v roce 2010 zavedena nepravá trestní odpovědnost právnických osob, tzn., že je upravena v trestním zákoně č. 300/2005 Z. z. Vzhledem k tomu, že právnické osobě bylo dle tohoto zákona možno uložit jako vedlejší účinek trestného činu fyzické osoby pouze ochranná opatření, konkrétně „*zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku*“, setkává se tato právní úprava

¹⁹¹ GRÍVNA, Tomáš. Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.[online].Parlamentní listy. 2014.

¹⁹² BOHUSLAV, Lukáš. *Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob - I.* [online]. Právní prostor. 2016.

s velkou kritikou ze strany právními praktiky, tak i teoretiky, a tato část zákona tak není příliš aplikována.¹⁹³

Následkem této kritiky byl Národní radou Slovenské republiky 13. listopadu 2015 schválený nový zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který bude účinný od 1. července 2016.¹⁹⁴

Vzhledem k jeho zatím níže neúčinnosti ještě není možnost posoudit jeho reálný dopad na slovenské právní prostředí. I tak ale zmíním několik jeho ustanovení.

Zatím neúčinný slovenský zákon, který vychází z konceptu přímé trestní odpovědnosti právnických osob, obsahuje stejně jako ten náš taxativní výčet trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná.¹⁹⁵

Tresty, které je možné za takový čin uložit, jsou zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, propadnutí věci, peněžitý trest od 1.500 do 1.600.000 EUR, zákaz činnosti na jeden až deset let, zákaz přijímání dotace nebo subvence, zveřejnění rozsudku, zákaz přijímat pomoc a podporu poskytovanou z fondů EU, zákaz účasti na veřejných zakázkách, zveřejnění odsuzujícího rozsudku.¹⁹⁶

5.2 Rakousko

Zákon, který v Rakouské republice upravuje trestní odpovědnost právnických osob, se nazývá „*Verbandverantwortlichkeitsgesetz*“¹⁹⁷ a nabyl účinnosti dne 1. 1. 2006.

V některých bodech volil český zákonodárce stejnou cestu jako ten rakouský, avšak v některých částech jsou oba dva zákony značně odlišné.

Tento zákon obsahuje hmotně právní i procesně právní ustanovení stejně jako český zákon č. 418/2011 Sb. Co se týče osobní působnosti zákona, tak vyjmuty z ní jsou jedna Rakouská republika jako taková, jednotlivé spolkové země a obce při výkonu veřejné moci.¹⁹⁸

¹⁹³ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 83, 84

¹⁹⁴ *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob*. [online] Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 2015, č. 10.

¹⁹⁵ *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob*. [online] Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 2015, č. 10

¹⁹⁶ § 10 zákona č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osob

¹⁹⁷ Rakouský zákon o trestní odpovědnosti sdružení, č. 151/2005 Sb. zákonů republiky Rakousko

¹⁹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 338

U věcné působnosti najdeme mezi českou a rakouskou úpravou značný rozdíl, neboť dle rakouského práva se může právnická osoba dopustit všech trestných činů, za které může být odpovědná osoba fyzická.¹⁹⁹

Jedinou sankcí, kterou je možné v Rakousku uložit právnické osobě za spáchání trestného činu je pokuta, která se stanovuje v denních sazbách od jedné do 180 podle závažnosti TČ vyjádřeného počtem roků trestu odnětí svobody. Denní sazbu může soud uložit od výše 50 eur do 10 000 eur (u jiných veřejně prospěšných sdružení, náboženských, atd. od 2 do 500 eur).²⁰⁰

5.3 Švýcarsko

Pravá trestní odpovědnost právnických osob byla do švýcarského právního řádu zavedena skrz trestní zákoník dne 1. 10. 2003.

Zásadním rozdílem, který obsahuje švýcarská právní úprava je skutečnost, že jde o subsidiární trestní odpovědnost právnických osob, neboť trestní odpovědnost fyzické osoby vylučuje trestní odpovědnost právnické osoby, tyto dvě nemohou vzniknout zároveň, jako je tomu v české úpravě. I zde ovšem platí výjimka z tohoto pravidla u taxativně vypočtených trestných činů.²⁰¹

Co se subjektů týče, výjimkou z trestně odpovědných právnických osob jsou jedna samo Švýcarsko jako stát, dále jednotlivé kantony, obce a speciální korporace jako například různé školní, občanské či náboženské komunity.

Švýcarská úprava nerozlišuje osoby v hierarchii právnické osoby, které trestný čin spáchaly (zda šlo o vedoucí či podřízenou pozici), tj. stačí, aby osoba byla činná pro právnickou osobu.²⁰²

Stejně jako v České republice, i švýcarské soudy mohou právnické uložit kromě peněžité pokuty i některou z dalších sankcí.

Peněžité sankce může být uložena v rozmezí od jednoho franku až do 5.000.000 franků, zohledněny přitom musejí být zejména závažnost trestného činu, způsobená škoda a ekonomická situace právnické osoby. Dále může být právnické osobě uloženy tresty zabránění majetku či zveřejnění rozsudku.²⁰³

¹⁹⁹ V České republice věcnou působnost upravuje § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²⁰⁰ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 167

²⁰¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 347

²⁰² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 353

²⁰³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Leges, 2013. s. 359

5.4 Polsko

Trestní odpovědnost právnických osob patří do polského právního řádu díky zákonu ze dne 28. 10. 2002.²⁰⁴

Polský zákonodárce na rozdíl od toho českého zakotvil trestní odpovědnost také pro organizační jednotky, které nemají vlastní subjektivitu, což je zásadní rozdíl oproti české úpravě. Vyloučena je zde odpovědnost Skarbu Państwa²⁰⁵, územní samosprávy a jejich sdružení.²⁰⁶

Právnická osoba je v polském právním řádě nazývána hromadným subjektem. Může jí být uložen peněžitý trest ve výši od 1000 do 20 000 000 zlotých, avšak nikoliv ve výši, který by přesahovala 10 % příjmu dosaženého ve fiskálním roce, kdy došlo k trestnému činu.

Dalšími sankcemi jsou:

- a) propadnutí věci,
- b) zákaz propagace či reklamy provozované činnosti,
- c) zákaz čerpání dotací, subvencí, či jiných forem finanční podpory z veřejných prostředků,
- d) zákaz čerpání pomoci pocházející od mezinárodních organizací, kterých je Polsko členem,
- e) zákaz ucházení se o veřejné zakázky,
- f) zákaz provozování hlavní či vedlejší činnosti (nesmí mít za následek úpadek nebo likvidaci nebo propouštění zaměstnanců),
- g) zveřejnění odsuzujícího rozsudku.²⁰⁷

Ty sankce, které se ukládají na omezenou dobu, mohou být, kromě uveřejnění rozsudku, uloženy na dobu 1-5 let.

²⁰⁴ FRYŠTÁK, Marek a Eva ŽATECKÁ (eds.). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled* : sborník příspěvků z konference. Masarykova univerzita, 2014. s. 65

²⁰⁵ státní majetek spravovaný zvláštním ministerstvem

²⁰⁶ VANDUCHOVÁ, Marie. HOŘÁK, Jaromír. *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. C.H. Beck, 2011. str. 190

²⁰⁷ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Aleš Čeněk, 2014. s. 166

6 Závěr

Cílem této práce bylo vysvětlit problematiku trestní odpovědnosti právnických osob a v jednotlivých kapitolách se zaměřit zejména na vymezení nejdůležitějších pojmů přímo souvisejících s trestní odpovědností právnických osob, historii tohoto institutu, který původně pochází z anglo-amerických zemí a také na proces přijímání, resp. snahu o zavedení trestní odpovědnosti do našeho právního řádu.

Hlavní částí práce je potom pojednání o zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a to hlavně o jeho hmotně právní, ale částečně i procesně právní části. V rámci této části se také zmiňuji o dvou hlavních problematických ustanoveních tohoto zákona.

Dále navazuji částí o právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob v několika dalších evropských státech, kde zároveň porovnávám tamní a českou právní úpravu.

Dnes, po více než čtyřech letech od počátku účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., možná přichází na řadu otázka, jak moc je tento zákon „užitečný“, resp. jak moc se daří trestat protiprávní jednání právnických osob a jak k tomu přistupují soudy?

Rok od roku stoupá počet pravomocně odsouzených právnických osob, z čehož vyvozují, že soudy a soudci stále více „přicházejí na chuť“ tomuto zákonu.

Již pětkrát došlo k uložení trestu zrušení právnické osob, nejvyšší doba, na kterou byl uložen trest zákazu činnosti je 10 let, takže v tomto případě jsou soudy na polovině maximální možné doby. Nejvyšší pokutou, která bylo do konce roku 2015 uložena, je částka 100.000 Kč, takže zatím soudy, co se peněžitých pokut týče, bývají značně opatrné.

Dle statistik nasbíraných do 26. 2. 2016 bylo zatím obžalováno celkem 276 právnických osob a v 72 případech nakonec řízení skončilo pravomocným rozsudkem.²⁰⁸

Zároveň je zajímavé, že mnohem častěji potrestaly právnickou osobu soudy moravské než soudy české, i když obvodní soud pro Prahu 1 jim velice obstojně konkuruje. Nicméně jiné soudy se zatím k trestání právnických osob buď vůbec neodhodlaly, nebo jen velice výjimečně. A pochybuji o tom, že by

²⁰⁸ viz Příloha diplomové práce

kriminalita právnických osob v jiných částech naší republiky nebyla. Samozřejmostí ale je, že se jejich činnost odvíjí od činnosti ostatních orgánů činných v trestním řízení.

Za zmínku závěrem určitě stojí i názor Mareše a Výborného, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob lze efektivně využít i při potírání extremismu, kdy velice často fyzická osoba bývá ve svém konání podporována právnickou osobou nebo svoji činnost páchá pod záštitou právnické osoby, popř. fyzická osoba je pouze nástrojem, a pouhý postih fyzické osoby v takových případech nemá dostatečnou preventivní a zstrašovací funkci. Z těchto důvodů by bylo užitečné, aby právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob byla využívána při ochraně základní demokratických principů.²⁰⁹

Navzdory stále neexistenci relevantní judikatury a jakémusi ostýchavému přístupu zejména některých orgánů činných v trestním řízení k tomuto zákonu, se jim z celkového pohledu jistě se stále stoupající tendencí daří stíhat a následně odsuzovat právnické osoby.

Pevně věřím, že dojde k přijetí návrhu novely zákona č. 418/2011 Sb. a tím i k upřesnění výkladu tohoto zákona, resp. k jeho větší smysluplnosti, a zároveň i k možnosti právnických osob zbavit se trestní odpovědnosti za jednání osob figurujících na vedoucích pozicích, resp. k úplné neodpovědnosti právnických osob za jednání zaměstnanců na běžných pozicích.

²⁰⁹ VÝBORNÝ, Štěpán, MAREŠ, Miroslav. *Možnosti aplikace trestní odpovědnosti právnických osob při zadržování extremismu*. Trestněprávní revue. 2012, č. 10, s. 230

Resumé

This thesis describes and explains issue of Criminal liability of legal entites, specifically substantive law and shortly procedural criminal law and is divided into 4 main parts.

First part of this thesis is focused on explanation of terms which are important for next continuation.

Second part describes history of criminal liability of legal entities, it means czech and other continental countries of Europe and the Great Britain and the USA.

Third part is the core of all thesis based on explanation of Act No. 418/2011 Coll. which includes personal jurisdiction of the law and every single sanction (punishments and protective measures).

This part also brings point of view of articles which involved regulations of procedural law.

Next part is focused on other european countries which also incorporated Criminal liability of legal entites into their legal environments and compares them to Act No. 418/2011 Coll.

Corporate criminal liability is an institute that originally belongs to Anglo-American legal culture.

In January 1, 2012, the Act No. 418/2011 Coll., on Criminal Liability of Legal Entities and Proceedings against them came into effect which meant a breakthrough in Czech criminal law.

This Act is main but not the only one which avers issues of Criminal Liability of Legal Entities in the Czech republic, there are also other regulations related, namely and especially the Criminal Code and Code of Criminal Procedure.

Although the Act has been more than four years in effect and it still causes many contradictions in the czech law environment, especially section 7, 8 and section 10.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

1. HURDÍK, Jan. *Právnícké osoby a jejich typologie*. 2., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-168-0.
2. VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2.
3. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
4. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku: komentář : [§ 118-418]*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-445-2.
5. HENDRYCH, Dušan. *Právnícký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
6. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.
7. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob: komentář s judikaturou*. 2., aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-43-4.
8. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
9. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.
10. ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob. Komentář. I. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-116-1
11. MUSIL, Jan. VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-68-X.

12. BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-473-2.
13. DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.
14. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-58-8.
15. FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-720-9.
16. LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
17. FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-7201-875-8.
18. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-480-3.
19. FRYŠTÁK, Marek a Eva ŽATECKÁ (eds.). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled : sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7515-3.
20. JURČÍK, Radek. *Zákon o veřejných zakázkách: komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-505-3.
21. VANDUCHOVÁ, Marie. HOŘÁK, Jaromír. *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova edice právo. ISBN 978-80-7400-388-2.

Předpisy

1. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, v platném znění

4. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění
6. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (zákon č. 420/2011 Sb.)
9. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
10. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, v platném znění.
11. Zákon č. 91/2016 Z. z. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob Zbierky zákonov Slovenskej republiky
12. Rakouský zákon o trestní odpovědnosti sdružení (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz), č. 151/2005 Sbírký zákonů republiky Rakousko

Rozhodnutí soudů

1. Usnesení ÚS z 25. 11. 1993, sp. zn. II ÚS 75/1993
2. Nález ÚS z 13. 5. 1998, sp. zn. II ÚS 36/98
3. Usnesení NS z 19. 10. 2006, sp. zn. 15 Tdo 756/2006
4. Usnesení NS z 19. 1. 2011, sp. zn. 5 Tdo 17/2011
5. Usnesení NS z 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014
6. Usnesení NS ze 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014

Periodika

1. *BERAN, Karel. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. Trestněprávní revue. 2014, č. 7-8*
2. *JANDA, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum. 2006, č. 5*
3. *JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. Bulletin advokacie. 2014, č. 9*
4. *JELÍNEK, Jiří. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. Bulletin advokacie. 2015, č. 5*

5. MUSIL, Jan. PRÁŠKOVÁ, Helena. FALDYNA, František. *Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda*. Trestní právo, 2001, č. 3
6. PRÁŠKOVÁ, Helena. *Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby*. Trestněprávní revue. 2012, č. 6
7. Právní zpravodaj ze dne 8. 12. 2010, č. 378
8. Právní zpravodaj ze dne 24. 3. 2016, č. 100
9. ŠÁMAL, Pavel. *K trestní odpovědnosti právnických osob*. Bulletin advokacie. 2011, č. 11
10. VÝBORNÝ, Štěpán, MAREŠ, Miroslav. *Možnosti aplikace trestní odpovědnosti právnických osob při zadržování extremismu*. Trestněprávní revue. 2012, č. 10
11. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob*. [online] Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 2015, č. 10. Dostupný z <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5399-zakon-o-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob>.

Ostatní

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2011. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428#prilohy>
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2008. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0>
3. Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. K důvodům zamítnutí vládní osnovy. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, 2004, IV. volební období. tisk 745
4. KAVĚNA, Martin. *Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU*. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. 2007 [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>.
5. SOLNAŘ, Vladimír. *Z dějin českého zemského práva trestního*. Praha, 1921. Práce ze semináře českého práva na KU v Praze.

6. *KLAUS, Václav. Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. [online].2011. Dostupný z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/2971>>.*
7. *JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. [online].2008. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>>.*
8. *BOHUSLAV, Lukáš. Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob - I. [online]. Právní prostor. 2016. Dostupný z: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/aktualni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-i>>*
9. *GŘIVNA, Tomáš. Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.[online].Parlamentní listy. 2014. Dostupný z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Tomas-Grivna-Dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-325194>>*
10. *Seznam mezinárodních smluv závazných pro ČR. Aktuální znění. Dostupný z: <<http://www.mzv.cz>>*

Příloha – statistika trestních řízení právníků osob

Statistika trestních řízení od 1. 1. 2012 do 26. 2. 2016 pořádaná Nejvyšším státním zastupitelstvím. (v pravém sloupci jsou počty právníků/fyzických osob)

2012-2016	PO/FO
Zahájení trestního stíhání	404/558
Obžaloba	276/395
Návrh na potrestání	12/7
Rozsudek pravomocný	72/71
Rozsudek nepravomocný	36/59
Trestní příkaz pravomocný	34/27
Trestní příkaz nepravomocný	19/21
Zastaveno podle § 172/1f tr. ř.	10/12
Zastaveno podle § 172/2c tr. ř.	1/0
Zastaveno podle § 172/1b	1/0
Podmíněné zast.-§ 307/1 tr. ř.	18/23
Zastaveno okresním soudem	4/3
Schválení dohody o vině a trestu	6/5
Podm.odlož.návrhu na potrestání	1/1
Postoupeno správnímu orgánu § 222/2 tr.ř.	1/0
Postoupeno podle § 171/1 tr. ř.	1/0
Odloženo PČR podle § 159a/1 tr. ř.	7/3